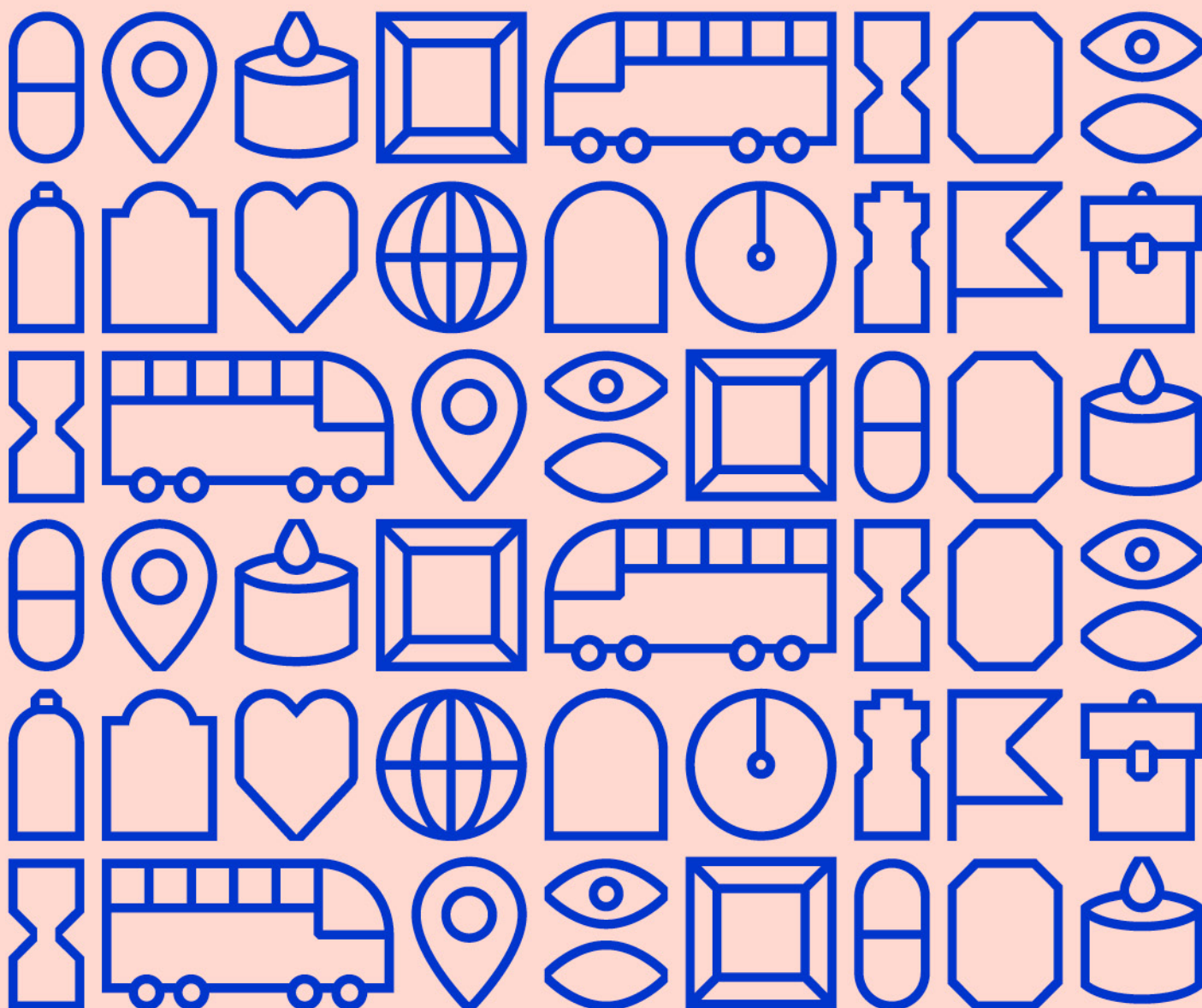

Sümegeg vára, mezővárosa és a Kisfaludy Sándor emlékház

A KÖZÉPKORTÓL A REFORMKORIG

Nemzeti Emlékezetpedagógiai
Program

**Sümege vára, mezővárosa
és
a Kisfaludy Sándor emlékház**

A KÖZÉPKORTÓL A REFORMKORIG

„Jöjj el, lásd meg, éld át!”

BUDAPEST, 2024

Tartalom

1. Bevezető	2
2. Előkészítő óravázlat	4
3. Helyszíni feladatok	25
a. Nyomkeresés	25
b. Képes krónika.....	37
c. Helyszíni kvíz / Tudáspróba	27
d. Drámapedagógia	33
Tanórai utófeldolgozás	33
5. Forrásjegyzék.....	35
6. Melléklet	36
Helyszíni feladatok	37
Nyomkeresés	37
Képes krónika	42
Helyszíni kvíz / Tudáspróba.....	51
Drámapedagógia	55
Tanórai utófeldolgozás	69

1. Bevezető

Sümege vára és tulajdonosának, a veszprémi püspöki hivatal mindenkori betöltőjének alárendelt mezőváros története – rész az egészben – egész Magyarország történetét is szemlélteti. Ezért javasoljuk a tatárjárás után épült több mint 700 éves vár történetét a vele összekapcsolt várfallal körülvett mezővárosával együtt feltárni. Ennek megfelelően a vár, a püspökség és a mezőváros **középkori** (végvári élet a török hódoltság és királyi Magyarország peremvidékén) és **újkori** története a Rákóczi-szabadságharc befejezésével, a vár elpusztításával lezárul. Viszont Sümege híres szülöttje, a neves nemesi családból származó királyi testőr, **Kisfaludy Sándor** költő, irodalomszervező életművén keresztül, aki a magyar eredetmondák, hősrégék, várlegendák feldolgozását is szorgalmazta, megelevenedhet a diákok számára a **reformkor** is, amikor a magyar színjátszás és nemesi társasági közélet, a magyar romantika is kiteljesedett, ideértve a magyar nemzeti öntudat és reformtörekvések megerősödését is. A program a **Lovagitorna**-bemutató után az *Utazókocsi, hintó és kardgyűjtemény* kiállítással zárul, ahol az emeleten a végvári könnyűlovas vitézek, a huszárság hadtörténeti (szabályák, fegyver és vértzet) kiállítása és „Batthyány Lajos, a hadseregszervező” tárlat zárja a napot. Kisfaludy Mór alezredes, a szabadságharc hőse a vár lábánál élt, szülő- és lakóháza jelenleg a Várcsárda épülete.

A program útvonala **két irányban** ajánlott:

- A. Kronológiailag a reformkortól indulnak az időben visszafelé. A **Kisfaludy Emlékház** meglátogatása és a nyomkereső városnézés (10-11 óra között) után a Tarisznyaváron keresztül halad tovább a felfedező út, a nap várhatóan legizgalmasabb célpontjához: a **700 éves Sümege várához**. Itt folytatódik a térképes nyomkeresés, ahol megismerkednek a diákok a vár építészetének korszakaival, stílusával, a vár védvonalrendszerével, s közben átélhetik mind az ostromló törökök, mind a várvédők szemszögéből a **középkori végvári élet** lenyűgöző és izgalmas mindennapjait. A várban kiállítások, interaktív makett, látványos történelmi kisfilmek és a középkori **felvonóhíd** gyakorlati bemutatása is a program részét képezi (12 órakor). A várban több drámapedagógiai játék bemutatására kerül sor a diákok részéről (pl. várostrom, reneszánsz díszvacsora), akik azon a történelmi helyeken játszhatják el a jeleneteket, ahol a valóságban is egykor megtörténtek. Ehhez kiváló terepet és díszletet szolgáltat a sümegei vár teljes területe. Szabad foglalkozás alatt, díjtalanul látogatható a Tömlöctúra bemutató, ahol a „**sötét középkor**” tíz különböző büntető – fenyítő, kínzó és életet kioltó – eszközével ismerkedhet meg a mai ifjúság (időtartam: 30 perc). Ezután a program részeként **Történelmi lovasjátékokon** (16 órától) vehet részt az osztály, amelyben lovas és gyalogos végvári vitézek és mongol kaszkadőrök küzdenek meg egymással lovas ügyességi feladatokban, végül befejezésül megtekintik az *Utazókocsi, hintó és kardgyűjtemény* kiállítást is.
- B. Időrendben az *Utazókocsi, hintó és kardgyűjtemény* épületében kezdődik a program 10 órakor, majd a **Lovagi tornán** (10:30 – 11:40) való részvételt követően a *Történelmi Emlékpark* megtekintése után a bazaltköves feljárón át felmennek a várba (276 méter tengerszint feletti magasság). Időtartam a várban: 12:00 – 14:50 óra között. Ezután a Tarisznyaváron át leereszkednek a mezővárosba, ahol a Kisfaludy Emlékházban (15:00–16:30 közt) és a belvárosban kell a térképes nyomkeresést befejezni.

Fontos tudnivalók: A lovagi tornák egész évben szerdán és szombaton 16 órától kezdődnek. Időtartam 16:00 – 17:10-ig. Tavasszal és ősszel, az osztálykirándulások időszakában a többi napon 10:30 órától biztosítanak Lovagitorna-bemutatót, amelyhez előzetes egyeztetés (program@hotelkapitany.hu) szükséges, 10 nappal az érkezés előtt. A Várcsárda konyhája igény szerint középkori lakomával is várja az érkező csoportokat, ugyancsak előzetes egyeztetéssel, itt piknikezési lehetőség is adott. Parkolási lehetőség busszal érkezőknek a várbirtok előtt kijelölt parkolóhely.

A **Kisfaludy Sándor Emlékház** irodalmi múzeumpedagógiai foglalkozás keretében izgalmas kincskereső játékokra invitálja az osztályokat, ahol a hely adottsága miatt kizárólag maximum 10 fős csoportbontásban tudják megoldani a (10-15 perces) feladatokat (pl. Kisfaludy Sándor kincsesládája). Közben forgó rendszerben a közelben lévő műemlékekkel és műalkotásokkal ismerkedik meg az osztály többi része, a *Nyomkereső* feladat útmutatásait követve. Megismerkednek a különböző művészettörténeti stílusok jellemzőivel és felfedezik a fontos szoboralkotásokat is, Sümeg nevezetes személyeiről. Fakultatív programként megtekinthetik a Maulbertsch-freskókat is („*Magyarország Sixtusi kápolnája*”) a plébániatemplomban (látogatható: kedd-szombat 13-16 óra között). Erre egy külön *Képes Krónika* típusú feladat áll rendelkezésre.

2. Előkészítő óravázlat

Ajánlott korosztály és történelmi korszak:

7-10. évfolyam: XIII. század vége, török hódoltság korszaka, ellenreformáció, barokk kor (plusz forráselemzések segédanyagként, amelyek a záró órán vagy később is felhasználhatók), klasszicizmus és kora romantika Magyarországon

Ajánlott időtartam:

Kisfaludy Emlékház:

Előkészítés: 1 tanóra; feladatok a helyszínen: 1-1,5 óra (mivel forgó rendszerben lesznek, ezért a városi nyomkeresés is ez idő alatt teljesíthető); lezárás: 1 tanóra.

Sümege vára:

Előkészítés: 1 tanóra; feladatok a helyszínen (Utazókocsi, hintó és kardgyűjtemény, Lovagélet, Sümege vármúzeum, Tarisznyavár): 4 óra; lezárás: 1 tanóra.

Munkamódszer és segédanyag: tanári előadás ppt prezentációval; tanári ismétlő kérdések; helyszíni csoportos és egyéni feladatok; egyéni ellenőrző feladatok.

Óravázlat

Mélységelvű témafeldolgozás / tanulmányi kirándulás

Ajánlott korosztály és tananyag: 7-10. évfolyam; Klasszicizmus és kora romantika Magyarországon.

Ajánlott időtartam: előkészítés: 1/2 tanóra; feladatok a helyszínen: 1-1,5 óra; lezárás: 1 tanóra.

Munkamódszer és segédanyag: tanári előadás ppt prezentációval; tanári ismétlő kérdések; helyszíni csoportos feladatok; egyéni ellenőrző feladatok.

Előkészítő óra / órák

Tananyagvázlat	Tanári kérdések? (részletes kiegészítés)	Prezentáció/ egyéb
<p>Kisfaludy Sándor szülőháza XIX. századi magyar nemesi kúria: a reformkori önállósodási törekvések, majd a forradalom eszméinek adott közösségi teret.</p> <ul style="list-style-type: none"> • oszlopos tornácos, timpanonnal lezárt, fehérre meszelt fal, zsalugáteres ablakok; • földszintes, 4-6-8 szobás szalon; • tetőzet: cserép vagy zsindely; • az épület általában a falu vagy település közepén állt; • lakályosság, kényelem, családi hangulat; • a művelt társasági élet helyszíne; • a nemesi kúriák idilli világa a szabadságharckor véget ér. <p>Fontos dátumok Kisfaludy Sándor (1772.09.27.–1844.11.28., Sümeg).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nagyhirű, jó módú, nemesi, patriarchális hagyományokat szigorúan őrző család sarja; • Győr, Pozsony → jogi tanulmányok, Tét → joggyakornok; • mégis katonai pályára lépett; • Szülőházában találhatóak azok az emlékek, melyeket Darnay Kálmán (1864–1945) gyűjtött össze (régész, muzeológus, író, kir. tanácsos). – <i>Testőrszerelmek</i> c. regény → Kisfaludy katonaéveiről, kalandjairól<ul style="list-style-type: none"> • fontos történések	<p>Mi jellemzi a XIX. századi magyar nemesi kúriákat?</p> <p>Egyéb információ: Online: https://innoteq.hu/kisfaludy-sandor-es-a-tajkolteszet/</p>	<p>28. dia: Kisfaludy Sándor szülőháza</p>

Tananyagvázlat	Tanári kérdések? (részletes kiegészítés)	Prezentáció/ egyéb
<ul style="list-style-type: none"> • ház története • emberek • Magyar Nemes Testőrség (1760. Mária Terézia) <p>- Létszám: 120 → 96 magyar, 20 székely, 4 szlovén</p> <p>- Megyénként 2 fő ajánlás útján → Kisfaludy, Zala megye</p> <p>Kisfaludy Sándor a nemzeti ébredés előfutára, fontosnak tartotta a magyar nemzeti öntudatra ébredést. Lásd lejjebb írói- alkotói tevékenységét!</p>	<p>Ki alapította és mi célből a Magyar Nemes Testőrséget?</p> <p>Kik nyerhettek tagságot?</p> <p>Ismersz-e Kisfaludy Sándoron kívül még magyar költőt, akik tagjai voltak a Magyar Nemesi Testőrségnek?</p>	
<p>Kisfaludy Sándor kora</p> <ul style="list-style-type: none"> • felvilágosult abszolutizmus; • rendi kiváltságok korlátozása, a rendi országgyűlés össze nem hívása; • hivatalos államnyelv: német, egyházi: latin. <p>Kisfaludy Sándor katonaévei</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1792. május 1-től hadapród Erdélyben; • 1793-96: Magyar Nemesi Testőrség tagja Bécsben; • 1795. december 17. lefokozás, áthelyezés az 1. helyőrségi ezredbe, Milánóba; • 1796. június 29-én francia hadifogságba esett; • 1796 novemberében szabadult a fogságból; • 1797 nyara: 29. gyalogezred, Bajorország; • 1798. főhadnagyi kinevezés; • 1798. Harcolt Svábföldön, Svájcban; • 1799. október: leszerelés.	<p>Plusz információ: <i>Online:</i> https://innoteq.hu/kisfaludy-sandor-utazasai/</p> <p><i>Helyben:</i> A DIVIT élményterminálon egy térképen nyomon követhetjük Kisfaludy hadifogságának egyes állomáshelyeit a hozzá fűzött napló bejegyzésekkel együtt.</p>	29. dia: Búcsú Bécsből, útban Milánó felé
<p>Kisfaludy Sándor szerelmei</p> <ul style="list-style-type: none"> • Weinstein Terézia – Pozsony • Maria Medina – Bécs • Julie-Caroline d’Esclapon – Draguignan • Petrarca szonettjeinek hatására (Petrarca Daloskönyv): zárt rímképletű lírai dalforma (két-két keresztrím, két-két páros rím – Himfy Strófa – verstani megnevezés)	<p>Milyen műfajjellemző Kisfaludy Sándor költészetére?</p> <p>Kinek a műveinek hatására alakult ki az által létrehozott új magyar irodalmi műfaj Magyarországon?</p>	30. dia: Kisfaludy Sándor szerelmei

Tananyagvázlat	Tanári kérdések? (részletes kiegészítés)	Prezentáció/ egyéb
<ul style="list-style-type: none"> • Szegedy Róza → <i>A kesergő szerelem Himfy szerelmei</i> néven vált ismerté, műfaja: dalciklus (1801) – népszerűvé válás • A Himfy a nemesi kúriák legkedveltebb olvasmánya lett. • Vajda Amália – Sümeg • Gyopári Anikó – Etéd • Krisztina főhercegnő – Bécs • Gonzaga hercegnő – Mantova • Colloredo grófné – Mantova • Pepi grófné – Klagenfurt <p>Házasságai</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1. házasság: Szegedy Róza (1800. január 20.) • 2. házasság: Vajda Amália (1834) • Utódja nem született. <p>Kisfaludy Sándor a nemzetébredés előfutára, fontosnak tartotta a magyar nemzeti öntudatra ébredést.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Öccse, Károly mecénása: Auróra című irodalmi zsebkönyv, első kötet, 1822. • Bemutatózási lehetőség a magyar romantika első nagy nemzedéke számára: Vörösmarty Mihály, Bajza József, Toldy Ferenc, Szemere Pál, Kölcsey Ferenc, Vitkovics Mihály, Berzsenyi Dániel. • Sümegi úri kaszinó, 1841. • 1809-ben az inszurrekció idején Zala vármegye felkelőinek tisztjévé választották. • József nádor kérésére a nádor melletti táborkarba került át. • A nádor az inszurrekció naplójának vezetését és bizonyos levelezések intézését bízta rá. Később, élete alkonyán is megvédte az inszurgenseket a politikai támadásoktól.		
<p>Tárgyak, történetek, szerepek</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lavater-koponya • Hegedűn és tárogatón is kiválóan játszott, a <i>Szüretelő ének</i>hez zenét is szerzett. Ennek kottájával Beethoven is találkozott, és	Ki volt Kisfaludy Sándor? A naplóját melyik korszakában írta?	31. dia: Lavater-koponya, közszerpek

Tananyagvázlat	Tanári kérdések? (részletes kiegészítés)	Prezentáció/ egyéb
<p>zongorakíséretet írt hozzá. A verssel az <i>Örömóda</i> dallamvezetésének hasonlósága vitathatatlan.</p> <p>Kisfaludy Sándor közszereplése</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jeles költő. • A színházi élet, kultúra támogatója – Füredi Kőszínház – 1830/31–1878. • Az Auróra irodalmi zsebkönyv mecénása volt. • A sümegi kaszinó vezető tagja volt. • Inszurgensek támogatója. • MTA tiszteletbeli, a Kisfaludy Társaság rendes tagja volt. • Kisfaludy Társaság megalapítása: Pest, 1836. november 12. – Kisfaludy Károly emlékére (Sándor öccse) – aki 1830-ban meghalt. A Kisfaludy Társaság 1852-ig működött. • Néhány alapító tag: Kisfaludy Sándor, Bajza József, Czuczor Gergely, Fáy András, Jósika Miklós, Kölcsey Ferenc, Toldy Ferenc, Vörösmarty Mihály <p>Miért emlékezünk Kisfaludy Sándorra?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Versei, • regéi, • Himfy-strófa, • magyarul írt, • izgalmas életút, • utazásai, • Balatonfüredi kőszínház, • Auróra irodalmi zsebkönyv mecénása volt, • Magyar szüretelő ének – Beethoven-örömóda, • Kisfaludy gőzös, • naplói: katonaévei és francia fogsága, • MTA tiszteletbeli, a Kisfaludy Társaság rendes tagja volt, • szőlőbirtokaik (Badacsonyan, Sümegen, Somlón).	<p>Mikor és hogyan kezdődött a költői pályafutása? Kiket vett feleségül? Volt-e törvényes utóda? Mit nevezünk Himfy strófának és honnan kapta a nevét? Mi köze Kisfaludy Sándornak a Füredi kőszínházhoz és a színházi élethez? Mi a jelentősége annak, hogy magyarul írta a verseit, regéit, színműveit? Mikor alapította és ki a Kisfaludy Társaságot? Meddig működött? Kik mutatkoztak be a Kisfaludy Társaság által meghirdetett pályázati felhívásokra?</p> <p>Plusz információ: <i>Online:</i> https://innoteq.hu/a-rejtelyes-lavater-koponya-3d-ben/</p> <p><i>Helyben:</i> A sokat forgatott koponya már a látogatók számára is elérhető virtuális módon, könyvből beidézve olvasható.</p>	<p>32. dia: Miért emlékezünk rá?</p>

Tananyagvázlat	Tanári kérdések? (részletes kiegészítés)	Prezentáció/ egyéb
<p>Jelenlegi kiállítótermeink – a múzeumpedagógiai foglalkozás helyszínei</p> <ul style="list-style-type: none"> • Horváth Márton terem: Horváth Márton üvegművész alkotásai. • Közösségi terem: időszakos kiállítások, Kisfaludy Sándor tájversei. • Katonaterem: Kisfaludy Sándor katonaéveit bemutató terem. • Szalon: Kisfaludy Sándor kártyás múltját, legendás szerelmeit, valamint Kisfaludy Károly emlékeket bemutató terem. • Dolgozószoba: Kisfaludy Sándor dolgozószobáját és felesége, Szegedy Róza néhány személyes tárgyát bemutató szoba. • Darnay-szoba: Darnay Kálmán munkásságát, életét mutatja be. • Lilike szoba: Lilike (Szondyné John Ilona) porcelángyűjteményét bemutató szoba. • Folyosó: aktuális kiállítás.	<p>Miben támogatta öccsét, Kisfaludy Károlyt? Kiről nevezték el a Kisfaludy gőzöst: Sándorról vagy Károlyról? Hol voltak szőlőbirtokaik? Ki gyűjtötte össze azokat az emlékeket, amelyek ma is láthatóak az Emlékházban? Melyik regényben olvashatunk a költő kalandos életéről, katonaéveiről?</p> <p>Gamifikáció: https://innoteq.hu/kisfaludy-sandor-kartyajatek/</p> <p>DIVIT érintőképernyős interaktív terminál a sümegi Kisfaludy Sándor Emlékházban. Kisfaludy Sándor hagyatéka között őriznek egy korabeli francia kártya paklit, amely a költő személyes tulajdona volt. Az érintőképernyős terminál tematikája is a francia kártyával kapcsolatos: a bátor vállalkozók kipróbálhatják magukat 21-esben, a még bátrabbak pedig akár</p>	<p>33. dia: Jelenlegi kiállítóterem</p>

Tananyagvázlat	Tanári kérdések? (részletes kiegészítés)	Prezentáció/ egyéb
<p>A Kisfaludy család más jeles tagjai</p> <p>Kisfaludy László, a győri vár hadnagya, alkapitánya volt, aki török fogságba esett 1682-ben.</p> <p>A család idősebb, Kisfaludy Mihálytól származó ágán a tárgyalt korszakból elsősorban fiát, Kisfaludy Lászlót kell kiemelnünk. Életét a török elleni harcok határozták meg. Lászlót az egykorú oklevelekben eleinte Őfelsége hadnagyaként emlegették, 1683-ban viszont már a győri vár alkapitányaként szerepelt. Vitézségét, emberségét még a török ellenfelei is elismerték, erről tanúskodik a zsámbéki aga hozzá intézett levele, amelyben egy török rab szabadon bocsátása ügyében kérte a váltságdíj enyhítését. Kisfaludy igen tekintélyes kapcsolatokkal is rendelkezett: az ő keze alatt nevelődött katonává Festetich Pál gróf, és barátjának mondhatta Nádasdy Ferenc gróft, akinek a lakodalmára is hivatalos volt.</p> <p>Forrás: https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_H_AJB_Saa_20_Rmcs_02/?query=%22kisfaludy%20%C3%A1szl%C3%B3%22&pg=94&layout=s</p> <p>Kisfaludy László: <i>A kisfaludi Kisfaludy család története</i>. Régi magyar családok 2. Debrecen, 2004.</p> <p>Rokoni kapcsolat: Zsigmond nevű fiának leszármazottja Kisfaludy Sándor és Károly → a törökverő Kisfaludy Lászlónak ők az ükunokái.</p> <p>Szencsey György daloskönyvének egyik költeményében megemlékezik Kisfaludy Lászlóról, a versszakok kezdőbetűi a kiváló katona nevét adják ki. Álljon itt egy strófa a versből:</p> <p>„Ki nem panaszkodnék ily vitéz emberen. Ki ellenségével forgott sok fegyveren, Hiréjért-nevéjért ment az pogány ellen,</p>	<p>kártyajóslást is kérhetnek.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fogságba esését megénekelték a <i>Ki ne panaszkodnék ily vitéz emberen...</i> kezdetű históriás énekben. A hős a katonáskodó dunántúli középnyemes család jellegzetes típusának volt egyik tagja. A róla szóló ének felsorolja katonai erényeit és éppúgy kesereg fogságba esésén, mintha meghalt volna. • A győri vár alkapitányának, Kisfaludy Lászlónak fennmaradt béklyóját Győrben őrzik, amelyet 1682–1683 között viselt az esztergomi tömlöcben töltött török fogsága idején. Ennek a darabnak a súlya megközelíti a 12 kg-ot, ami alapján joggal feltételezhető, hogy minél nehezebb egy lábbilincs, annál rangosabb és/vagy jelentősebb személy viselhette azt.	<p>34. dia</p>

Tananyagvázlat	Tanári kérdések? (részletes kiegészítés)	Prezentáció/ egyéb
<p>Örök nagy rabságban esett nagy hertelen."</p> <p>Forrás: https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_H_AJB_Saa_20_Rmcs_02/?query=I%C3%A1szl%C3%B3&pg=96&layout=s p. 95</p> <p>Ifj. Kisfaludy László</p> <ul style="list-style-type: none"> • A fenti id. Kisfaludy László nevű fia II. Rákóczi Ferenc ezredkapitánya, az ő közvetlen leszármazottjai Kisfaludy Sándor és Károly. <p>https://epa.oszk.hu/00000/00018/00017/meszaros.pdf</p> <p>Kisfaludy Károly (1788–1830)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vörösmarty Mihállyal együtt az eredeti és tisztán nemzeti költészet új, romantikus időszakának legjelentősebb írója • és irodalomszervezője, • munkáit hat kötetben adták ki, s bár jelentőségét Vörösmarty mögé sorolják, a folyamatot ő indította meg. • A magyar társasélet „rajza” először nála jelenik meg munkáiban • Színdarabokkal ő hódította meg a magyar közönséget, megteremtette a magyar drámát, vígjátékot és novellát. • A Kisfaludy Társaság megalapítása, 1836. → emlékére, halála után (1830) – Kisfaludy Sándor és néhány pályatárs által • <i>Mohács</i> című verse a mohácsi csatavesztés 300. évfordulójára íródott, műfaja: romantika – Aurora zsebkönyv, 1825. → tanulni a múlt hibáiból, nemzeti összetartásra buzdít, közösségi megmaradás jegyében magyar nemzetközösség szervezésére ösztönöz. <p>Kisfaludy Mór (1814-1893)</p>	<p>https://romer.hu/ki-erdemel-orok-beklyot-1-resz-a-targy-mint-regeszeti-forras/</p> <ul style="list-style-type: none"> • 4000 tallér váltságdíjért és 12 török rab átadása árán szabadulhatott csak. <p>https://youtu.be/wdJqUgqkdj4</p> <p>A Kisfaludy Sándor Múzeum udvarán. (1870. Gerenday Antal)</p> <p>https://www.kozterkep.hu/2521/kisfaludy-sandor-szobra</p> <p>Sümegei értékek https://www.youtube.com/watch?v=NyNkHCHnQKE</p> <p>Oszkai Réka: 5 láb és 8 hüvelyk kultúra. A vitrinbe zárt testőrsüveg meséi.</p>	<p>35. dia</p> <p>36. dia: Sümegei lakóházán emléktábla áll, jelenleg az épületben a Várcsárda működik.</p> <p>Forrás: https://www.v.eol.hu/helyi-kultura/2019/10/szines-rendezvenysorozaton-emlekeztek-meg-sumegszulotterol</p>

Tananyagvázlat	Tanári kérdések? (részletes kiegészítés)	Prezentáció/ egyéb
<ul style="list-style-type: none"> • 48-as honvéd alezredes, győri tanulmányai után a bécsi testőrségnél szolgált, őrnagyi fokozatot ért el, 30 éves korában leszerelése után Sümegre költözött. • Kisfaludy Sándor unokaöccseként a nagybácsi messzemenő támogatását élvezte, hiszen harcias magatartása miatt a költő őt szerette legjobban. • 1848-ban megnősült, szabadcsapatot szervezett, esküjét a sümegi vásártéren tette le, nemzetőr zászlóalját szervezett. • Végigharcolta a szabadságharc dicső ütközeteit, pl. a kápolnai és isaszegi csatát, sőt Budavár bevételkor is a küzdők sorában volt. • A világosi fegyverletétel Aradon érte ugyan, de hazaszökött Sümegre, Zalagyömörön fogták el Haynau katonái és vitték Aradra. • 1849. októberben halálra ítélték ugyan, de kegyelemből az ítéletet 16 évi várfogságra változtatták, ebből 8 évet Aradon, 6 évet Kufsteinben töltött, csak két évvel korábban szabadult amnesztiával. • Keménykötésű magyar emberként zárkózott életet élt, pedig Deák Ferenc is közbenjárt érte, ő viszont Kossuth-párti maradt és ellenezte a kiegyezést. • Sümegen a Vároldalban levő ősi házban élt haláláig, politikai némaságával, az abszolutista és dualista rendszert semmibe vevő magatartásával tüntetett. • 79 éves korában hunyt el, a sümegi temetőben „álmodja tovább a szabadságharc csatáit”.	<p>http://www.museum.hu/hir/9442/5_lab_es_8_h_uvelyk_kultura</p> <p>Kisfaludy Móric a szabadságharc idején katona volt, ott volt Isaszegnél, Buda visszafoglalásánál, majd Kossuth szárnysegédje lett. Kossuth anyósa pedig Kisfaludy-lány volt. A fegyverletétel után Móric fogságba került, de fél év után otthon volt, ugyanis nagybátyja, Kisfaludy János nyugalmazott császári tábornok a családi kapcsolat miatt – ha ellentétes oldalon álltak is – jóban volt Haynauval és közbenjárt Móric szabadon engedése érdekében – mondta Kisfaludy László.</p>	

Óravázlat

Sümegei vár

Mélységelvű témafeldolgozás / tanulmányi kirándulás

Ajánlott korosztály és tananyag: 7-10. évfolyam: XIII. század vége, török hódoltság korszaka, ellenreformáció, barokk kor (plusz forráselemzések segédanyagként, amelyek a záró órán vagy később is felhasználhatók), Klasszicizmus és kora romantika Magyarországon, Az 1848-as forradalom és szabadságharc.

Ajánlott időtartam: előkészítés: 1,5 tanóra; feladatok a helyszínen: 3,5 óra; lezárás: 1 tanóra.

Munkamódszer és segédanyag: tanári előadás ppt prezentációval; tanári ismétlő kérdések; helyszíni csoportos és egyéni feladatok; egyéni ellenőrző feladatok.

Előkészítő óra / órák

Tananyagvázlat	Tanári kérdések	Prezentáció
<p>A magyar egyházmegye felépítése a XI.–XIII. században</p> <ul style="list-style-type: none"> • I. (Szent) István király egyházszerző tevékenysége; • püspökségek (veszprémi, győri, pécsi, egri, erdélyi és csanádi) és az első hazai főegyházmegye, az esztergomi érsekség kialakítása → később a kalocsai érsekség is; • érsekség jelentősége: a magyar egyházszerző függetlenné válása a német birodalomtól → közvetlenül Róma alá tartozott; • a püspökök kinevezése: a király javaslatára a pápai bulla érvényesíti; • a mai Sümege városát és környékét 1009-ben adományozza I. (Szent) István király a Veszprémi Püspökségnek Marcalfő néven.	<p>Mikor alapította I. (Szent) István király a Veszprémi püspökséget? A Veszprémi Püspökség közvetlen ki alá volt rendelve az egyházi hierarchiarendszerben? Ki állt az érsekségek élén? Ki állt a magyar katolikus egyház élén? Ki ma a magyar katolikus egyház vezetője?</p>	<p>1. dia: Címoldal: Sümege vára</p> <p>2. dia: I. (Szent) István király egyházmegyerendszere térképen – Sümege bejelölése (1552) mint egyházmegyei püspöki székhely</p>
<p>Árpád-házi szentek és szent ereklyék</p> <ul style="list-style-type: none"> • Szentek: akiket példaként állított az egyház → életükkel tanúbizonyságot tettek a keresztény értékek mellett és mások érdekében cselekedtek. • Első jelentősebb magyar szentek: István, Imre, László, Erzsébet, Margit. • Ereklye: szentek testi maradványai (csontmaradvány) vagy Krisztussal	<p>Milyen keresztény értékek és erények mellett avattak valakit szentté? A felsorolt magyar szenteket milyen jelképekkel (ikon, képi jegyek) ábrázolják? Hol nézheted meg napjainkban I. (Szent)</p>	<p>3. dia: Szent László király fejerekljetartója (HERMA)</p>

Tananyagvázlat	Tanári kérdések	Prezentáció
<p>vagy a szenttel kapcsolatos tárgyi emlék.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Szent László hermáját 1605-től a jól védhető Sümegen őrizték több éven át – I. (Szent László) szobra a Püspöki Palota alatt.	<p>László király fejerekllyét?</p>	
<p>A katolikus egyház szerepe a török hódoltság utáni Magyarországon</p> <ul style="list-style-type: none"> • Habsburg hatalom (katolikus királyai) megerősödése hazánkban → abszolutizmus → támasza a magyar katolikus főpapság → hívek visszahódítása → vidéki egyháztérítés → a reformáció túlsúlya ellen tett erőfeszítések. <p>Az ellenreformáció hatása és megjelenése Sümeg város barokk épületein és freskóábrázolásán keresztül a XVIII. században.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Padányi Biró Márton veszprémi püspök Sümegegre helyezi át püspöki székhelyét (1745–1762), ennek oka a Veszprém protestáns többségű lakóival való összeütközés. <p>1. <i>Püspöki Palotát</i> (1745–55) emel, barokk stílus (Szécsényi György korábbi nyári rezidenciája helyére), 100 000 forint összegben.</p> <ul style="list-style-type: none"> • a magyarországi barokk építészet kiemelkedő alkotása; • <i>Püspöki könyvtár</i> – a korszak műveltségi és szellemi minőségének státuszszimbóluma, több mint 600 kötet. <p>2. <i>Urunk Mennybemenetele Plébániatemplom</i> (felszentelés: 1759)</p> <ul style="list-style-type: none"> • A plébániatemplom teljes belső falfelületét <i>Franz Anton Maulbertsch</i> osztrák festő világhírű rokokó stílusú freskói díszítik – a „<i>magyar barokk festőművészet sixtusi kápolnája</i>” –	<p>Honnan ered a protestáns elnevezés? (10. osztály)</p> <p>Miért tudott hazánkban a reformáció gyorsan elterjedni?</p> <p>Hogyan léptek fel a Habsburgok a protestáns hívőkkel szemben?</p> <p>Mit nevezünk ellenreformációnak?</p> <p>Mi jellemző a barokk stílusra?</p> <p>Jellemezd a rokokó stílus eszköztárát!</p> <p>Tudáspróba!</p> <p>Milyen eszközöket választott a katolikus egyház a hívők megnyerésére?</p>	<p>4. dia: Maulbertsch freskó (saját kép) Drámapedagógia – bónusz feladat Szabadon választható</p> <p>5. dia: Püspöki palota a Várhegy alatt (saját kép)</p> <p>Drámapedagógia</p>

Tananyagvázlat	Tanári kérdések	Prezentáció
<p>egy év alatt készíti el munkatársaival (1757–58).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Maulbertsch első munkája hazánkban, megbízója: Padányi, aki a freskók témáit maga választotta ki. • Cél: a katolikus hit erősítése, meggyőzése – hatást gyakorolni, megszólítani, figyelmet megragadni. <p>Eredmény: A Dunántúl társadalmi, szellemi és kulturális élet központja Sümeg lesz a XVIII. század második felében.</p>		
<p>A vár építészete és bővítése a történelmi események hatására Építésének pontos adata nem ismert, a legvalószínűbb elmélet – forrás alapján: XIII. század végén az Árpád-házi királyok hatalma meggyengül → kiskirályok megerősödnek → Dunántúl legerősebb bárói – Kőszegi család</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1290 – Kőszegi Miklós és János (testvérek) elfoglalják Tátika várát → veszprémi püspökség egyházi birtoka, építtetője a Rád nemzetségből származó Benedek püspök. A püspöki székhelyen ekkor éppen a királyhoz hűtlen család tagja Kőszegi Péter ül (Miklós és János testvére) → „Benedek” jogorvoslatot kér III. András (Endre) királytól a hatalmaskodó Kőszegiek felett → aki Tátika kárpótlásaként felajánlja a 87 m magas sziklát, ha tud, építsen ide várát. <u>Építészet I. szakasz:</u> (1270? – 1290?) Öregtorony (<i>Fellegvár</i>) – kő, alapja és falai az alsó szintig csaknem eredeti épségben megmaradtak – 1562-ig lakótoronyként használták; • a vár ősi magja, 3 m vastag falak, jól védhető, várfal veszi körbe;	<p>Mikor erősödött meg a kiskirályok hatalma?</p> <p>Miért volt fenyegető a királyi hatalomra nézve megerősödésük?</p> <p>Kikről tanultál?</p> <p>Melyik tartománynak volt a legnagyobb területe?</p> <p>A dunántúli Sümeg várát melyik kiskirály veszélyeztethette?</p> <p>Ki és mikor rendelte el a kővárak építését?</p>	<p>6. dia: Kiskirályok harca</p> <p>forráselemzés, gyakorló feladat</p> <p>7. dia: Öregtorony (Fellegvár)</p>

Tananyagvázlat	Tanári kérdések	Prezentáció
<ul style="list-style-type: none"> a befalazott boltíves fal, a vár első várkapuja, ciszterna; 1292 – Kőszegi Miklós elfoglalja az Öregtoronyból álló várat; 1296 – III. András király serege Madách Pál vezetésével a lázadó Kőszegiek ellen vonult → először Kőszeget foglalja el, majd Sümeget ostromolja → nincs pontos adat, hogy mikor kerül vissza a püspökséghez a vár – TÉNY: Sümeg vára az 1290-es években hosszabb ideig a királyellenes oligarchát képviselő Kőszegi Miklós báró (nádor) kezén volt. <p><u>Építészet II. szakasz:</u></p> <p>Vetési Albert pp. (1458–1468) – a Hunyadi család hű, bizalmi embere. Hunyadi János titkára → Mátyás király kancellárja, titkos tanácsadója, akit Mátyás a királykoronázás után azonnal veszprémi püspöknek nevezett ki.</p> <p>Feladat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - végvárak megerősítése, bővítése; - elfoglalt végvárak visszaszerzése (Szabács, 1476) <ul style="list-style-type: none"> megépíti a vár északi oldalát, a várkapunát, új kaputornyot; a befalazott várkapolna egykori bejárata felett – Vetési család címere; várkapolna: gótikus ablaktöredék, kegyúri karzat;<ul style="list-style-type: none"> - 1552 után 200 éven át itt tartotta miséit a veszprémi püspök <p>Ifj. Vitéz János veszprémi püspök (1489–1499) – humanista főpap, szerémi püspök (https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/v-78466/vitez-janos-786CF/)</p> <ul style="list-style-type: none"> A Hunyadi fiúk nevelőjének, a humanista tudós, Vitéz János	<p>Mit tett Mátyás király a török védekezés érdekében?</p> <p>Mikor épült ki az új, második végvári vonalrendszer? Fontosabb várai? Mely területek kerültek a török hódoltság hűbéri birtokai alá hazánkban? Mely püspökségek estek a hódoltsági terület megszállása alá? Mely területre zsugorodott a Magyar Királyság? Mi volt a szerepe a Magyar Királyságnak</p>	<p>8. dia: Vetési Albert püspök, Mátyás király kancellárja címere</p> <p>9. dia: Végvárrendszer</p> <p>Drámapedagógiai feladatok</p> <p>Kövessy-bástya</p>

Tananyagvázlat	Tanári kérdések	Prezentáció
<p>(https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/v-78466/vitez-janos-786D0/) esztergomi érseknek az unokaöccse, 1489–1499 közt püspök.</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1464. Az Apostoli Magyar Szent Korona visszavásárlása érdekében titkos kancellárként tárgyalásokat folytatott. <p>Megépítette:</p> <ul style="list-style-type: none"> • külső vár a nagy szikla területén, • Rendeki torony, • Öregtorony felső szintje, • Felvonóhid – mellette a várórség (darabontok) szobája, • gótikus, vállköves ajtókeret. <p><u>Építészet III. szakasz: XVI. század első negyede</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • az Öregtoronyhoz csatolt keleti palotaszárny → a püspöki lakosztály kiépítésére készült; • a Sümegi vár erős, fényűző püspöki rezidenciává alakult. <p>A vár története a török korban: reneszánsz stílus, XVI. század</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1552: Veszprém várát elfoglalta a török → az új püspöki székhely a sümegi vár lesz 1762-ig, Padányi Biró Márton haláláig – ő az utolsó püspök, aki itt székel; • az egyházi vagyon átmentése (Kecseti Márton püspök); • kiépül az új püspöki központ; • 1554: új tüzérségi védmű, Kövessybástya, építője: Kövessy András püspök; • 1570: új püspöki palota (a püspöki lakosztály) a vár nyugati oldalán; • reneszánsz nagyterem – az egyházi méltóságokhoz érkező vendégek fogadására;	<p>a dunai – monarchiában?</p> <p>Nézzétek meg a térképen, miként illeszkedett a Dunántúlon Sümeg végvára az új végvári vonalrendszer láncolatába? Miért volt stratégiaileg fontos Sümeg végvári szerepe?</p>	<p>10. dia: Széchényi György által épített barokk műemlék: ferences templom és kolostor, a mecénás címere</p> <p>11. dia: Széchényi György püspök (1648–1658) által épített váron belüli püspöki palota barokk kőbábos díszlépcsője</p>

Tananyagvázlat	Tanári kérdések	Prezentáció
<ul style="list-style-type: none"> • óolasz stílusú Szakállszárasztó bástya – a falszoros kaputornya felett; • a vár reneszánsz építkezése lezárult. <p>Széchenyi György püspök (1648–1658) – barokk, XVII. század</p> <ul style="list-style-type: none"> • kiemelkedett egyházépítő tevékenysége által • a magyar egyházi és polgári oktatás megteremtése, • papneveldek, szerzetesrendek támogatása, • A nagy múltú történelmi Széchenyi család felemelkedését és vagyoni háttérét Széchenyi György alapozta meg. • Sümeg: behívta a ferences rendet, számukra kolostort (1652), és templomot építtetett (felszentelés: 1654). • A ferences kegytemplom: az 1699-es első csodatévő gyógyulás után Mária-kegyhely és zarándokhely. • A protestáns Pápával szemben álló ellenreformáció dunántúli központja lett a ferencesek sümegi rendháza. • A püspöki udvarházat emeleti ráépítéssel palotává alakította. • A város köré kőfalat emelt – öt őrtoronnyal (ma már nincs meg). • Vár: barokk kőbábos díszlépcső, kettős várfal megerősítés. • Tarisznyavár (teljesen visszaépített), a kapubástyától kiinduló, egykori városfal 1100 m hosszú szakaszának egyik része. Védelmi állás, gyors összeköttetés a várvédelemmel. <p>A középkori és reneszánsz kori sümegi vár szerepe:</p> <ul style="list-style-type: none"> • a veszprémi püspökök középkori erődítménye;		<p>12. dia: Tarisznyavár, a mezővárost körbevevő várfal megmaradt része</p> <p>13. dia: A veszprémi püspökség menekülési útvonala 1552–53-ban</p>

Tananyagvázlat	Tanári kérdések	Prezentáció
<ul style="list-style-type: none"> • védelem – a környék lakói ide menekültek; • az új végvári vonal dunántúli végvára – elzárta a török portyázó csapatok útját; • a Veszprémi püspökség birtok központja • 1552. Veszprém várát elfoglalta a török → a Veszprémi püspökség székhelye lesz a vár 1762-ig; • püspöki udvartartás, fényűző, reneszánsz pompa; • a püspöki fogadások, reprezentáció helyszíne.		
<p>Középkori ostromharc, várvédelem, támadó- és védőfegyverzet</p> <p>Sümegei várvédvonal rendszere:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. falszoros/falköz – A külső kaputoronytól az Öregtoronyig terjedő, a szikla vonalát emelkedően követő pártázatos fallal körbezárt terület – a külső várudvar. 2. Külső várárok – a belső vár bejáratát védi. 3. Felvonóhíd – a középkori védvonal rendszer kiemelt része.<ul style="list-style-type: none"> - a kéttonnás híd felemelése a mérlegelv alapján valósul meg; - békeidőben szekérszállítmányok, lovasság áthaladása; - ellenség betörése/ostrom esetén: felhúzott állapotban zárja el a vár belső területét; - a sümegei várban <i>valósult meg elsőként</i> a működőképes felvonóhíd visszaépítése és gyakorlati bemutatása – Papp Imre műszaki tervezése és kivitelezése alapján. 4. Belső várárok – a felvonóhíd áttörése után (faltörő kos) az	<p>Milyen hadászati eszközöket használtak a puszkapor előtt a várostromok bevetésénél? Milyen lövedéket lőtt ki az ostromgép (kőhajító)? A várfalakat ebben a korszakban magasra építik, magyarázd meg, miért? Olvastál-e a mozsárágyúról? Milyen töltetet használtak a megtöltésükhöz?</p> <p>Hallottál a gyűrűságyúról?</p> <p>Mikor használták a „lármamoszarat”?</p> <p>Hogyan változtatta meg a puszkapor európai megjelenése</p>	<p>14. dia: Felvonóhíd technikatörténeti bemutató a várban, jelenlét kötelező</p> <p>15. dia: Kapuköz</p> <p>16. dia: Külső és belső várárok</p> <p>17. dia: Kövessybástya</p>

Tananyagvázlat	Tanári kérdések	Prezentáció
<p>ellenség egy 3-4 méter mély árokba esett.</p> <p>5. Kapuköz – két kapu és két fal közé zárt terület, amelyet leeresztett vasráccsal zártak közre. Itt az ellenség csapdába esett. Tetején két csapóajtó – innen nyilazták a várvédők az ellenséget –, 2 gyűrűságyú védte (kiállítva).</p> <p>6. Kövessy-bástya, 1554.: kétemeletes ágyúbástya</p> <ul style="list-style-type: none"> - a puska alkalmazása a várostromoknál új korszakot jelentett a hadászatban; a tűzérőség lett a legfontosabb fegyvernem → XV. század közepe, ostromtűzérőség → a várvédelemben <u>csak a XVI. század második felében</u> tudják az ágyút használni, <u>oka:</u> a várak építészetileg nem voltak alkalmasak az ágyúk váron belüli mozgatására, az ágyúállás kiépítésére és elhelyezésére. Sümegen is a XVI. század végére tudják átépíteni a korábbi szűk lőrészeket <p>7. Öregtorony: 1562 után megerősítést kap, védmű is egyben</p> <p>8. Gyilokjárat, palánkfal – a várvédők szemel tudták tartani a közeledő ellenséget, és úgy tudtak célozni a lőrészekből, hogy a palánk védelmében nem érte találat őket.</p> <p>9. Sennyei-bástya – a kaputorony mellett, Óolasz bástya építtetője Sennyei István püspök, 1674 (kaputorony felett)</p>	<p>a középkori várostromok kimenetelét?</p> <p>Melyik fegyvernem erősödését vonta maga után a várostromoknál használt ágyúk bevetése?</p> <p>Mit jelentett a várvédők számára az ágyúk bevetése az ostrom idején?</p> <p>Az ostromágyúk megjelenése miként változtatta meg a várfalak átalakítását a korábbi építkezéshez képest?</p> <p>Miben különbözik a körbástya az óolasz rendszerű bástyákétól? Mit jelentett a várvédelem szempontjából az olasz típusú bástyák megjelenése a XVI. században?</p>	<p>18. dia: Sennyei-bástya, pártázatos várfal, falszoros</p> <p>19. dia: A vár alaprajza</p>

Tananyagvázlat	Tanári kérdések	Prezentáció
<p>Várvédők:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kapuőr – darabont • a török korban átalakul a katonai rendszer; • az addigi nemesi, banderális hadsereg a nemesi felkelések miatt értékét veszti; • várvédők → gyalogság (váron belül), lovasság → portyázás, a Duna és Balaton között, ill. a Balatontól a Drávaig magyar huszárok és darabontok védik a kisebb várakat; • egyházi nemes: a kapott föld fejébe katonai szolgálatra köteles, 1524-ben 31 egyházi nemes él Sümegen; • császári zsoldosok – havi zsoldot, hópénzt kaptak → fizetésért idegen földet védenek! • végvári védők: akiknek földjét, otthonát elpusztította a török; • az örökös jobbágyság feudális rendszeréből menekülő jobbágyok • → saját otthonukért, szülőföldjükért, családjaikért harcolnak. <p>A vár a folyamatos török támadások és ostromok ellenére is végig magyar kézen maradt, fenntartotta végvári szerepét az egész török hódoltság ideje alatt.</p>	<p>Mi volt a különbség a császári zsoldosok és a magyar várvédők között?</p> <p>Miért tudott elszántabban, önfeláldozóan küzdeni egy jobbágyszármazású magyar várvédő a zsoldosokkal szemben?</p> <p>Ismersz magyar végvárat, amelyik ellen tudott állni a török kori támadások ideje alatt?</p>	<p>15. dia: Kapuköz, innen Kapuőr– darabont szoba</p>
<p>a középkori vár személyzete – Püspöki udvartartás</p> <p>Várnagy/porkoláb – érvényes megnevezés a XV. századig, utána várkapitány:</p> <ul style="list-style-type: none"> - a vár vezetője, kormányozza a váruradalmat; - parancsnoksága alá tartozott a vár őrsége; - lakószobája, kiemelt szerepénél fogva a püspöki lakosztály mellett volt elhelyezve. <p>Írnok – a püspök mellett dolgozott a püspök lakosztályában</p>		

Tananyagvázlat	Tanári kérdések	Prezentáció
<ul style="list-style-type: none"> - írta a püspök által diktált leveleket, okleveleket; - kódexeket másolt és készített; - tanult ember, értenie kellett a matematika, fizika, irodalom, történelem, művészetek, csillagászat tudományához – a kor humanista, műveltségi tudását hordozta; - kiemelt „munkahely” → bizalmi állás → családja számára egész életen át biztos megélhetést jelentett. <p>Udvarbíró /tiszttartó – a váruradalom gazdasági életének vezetője</p> <ul style="list-style-type: none"> - ő készítette püspökváltáskor a <u>vár leltárjait</u> (fontos írott források a vár történeti kutatásában!). <p>Számtartó deák</p> <ul style="list-style-type: none"> - a vár és uradalom írásbeli adminisztrációját intézte; - képesség: írás, olvasás, tanult ember; - szobája mindig a püspöki palotán belül lévő nagyterem mellett volt. <p>Katonaság – középkorban a darabontok alkották</p> <ul style="list-style-type: none"> - a török korszakban: 80–100 állandó katona állomásozott; - a lovasok számára kaszárnya épült, földszintjén istálló, emeletén a katonák szálláshelyei. <p>Sütőház – pék Szakács Konyhából nyíló szoba – közel a fűszerkert Bádogosműhely Kovácsműhely</p> <p>Sümege jogállása: → több mint 400 évig mezőváros püspöki mezőváros (oppidum), 1498. oklevél (ifj. Vitéz János ideje)</p>	<p>Mit nevezünk humanizmusnak? Kinek az uralkodása idején terjedtek el a kódexmásoló műhelyek hazánkban? Mikor jelentek meg az első nyomtatott könyvek Magyarországon?</p> <p>Miben változott a reneszánsz udvartartás a középkori konyha életében?</p> <p>Mi jellemző a mezővárosra?</p>	<p>20-21. dia: Feladat – térképek</p> <p>22. dia: Történelmi Lovagi Torna</p> <p>forráselemzések, gyakorló feladatok</p>

Tananyagvázlat	Tanári kérdések	Prezentáció
<ul style="list-style-type: none"> - jogait a földesúrral (itt a veszprémi püspök) kötött szerződés, kiváltságlevél (urbarium) szabályozta → a lakosság jogait, kötelezettségeit tartalmazza; - 1643. Bottyán István pp. – pontosan meghatározta a földesúr és a mezőváros lakóinak jogát („<i>agilis</i>” nemes – „szabados”, részben szabad, továbbra is a földesúr joghatósága alá tartozik). <p>Középkori Történelmi Lovagi Torna Húzd alá azokat a tulajdonságokat, amelyek hozzátartoztak a lovagi érényhez?</p> <p><i>bátorság</i> <i>segítőkézség</i> <i>fősvénység</i> <i>félelem</i> <i>restség</i> <i>olvasottság</i> <i>hűség</i> <i>példás erkölcs</i> <i>mértéktelenség</i> <i>nők tisztelete</i> <i>udvariasság</i> <i>királyhoz való hűség</i></p> <p>Érdekességek</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Sümeg várában soha nem tudtak a 87 m magas kősziklába kutat fúrni – ezért a vizet a váraljáról hozták fel tömlőkben szamarakon, lovakon vagy kézben, gyalogosan. A várban lévő két ciszterna vízgyűjtőként szolgált, melyben az esővizet fogták fel a vízhiány miatt. 2. Tűzvészek a sümegi várban – 1562. villámcsapás: az akkor 8. éve tartó építkezés utolsó	<p>Mely történelmi korszakhoz köthető a lovagi tornajátékok megjelenése?</p> <p>Mely események, ünnepek tiszteletére rendeztek lovagi tornákat?</p> <p>Milyen harcneveket mutattak be a mai lovagi tornabemutatón? Párosítsd a harcnevekhez tartozó fegyvereket? Mi volt a középkori számszerű előnye?</p> <p>Gondolkozzatok, mi mindenre volt szükség a mindennapos vízhasználat során?</p> <p>Hol és mikor állították meg a török hadsereget az európai egyesített haderő, amelyben a magyar nemesség is kiemelkedő szerepet vállalt?</p> <p>Hogy „hálálta” meg a magyarok sikeres részvételét I. Lipót király?</p>	<p>23. dia: A feladatok összefoglalása</p> <p>24-26. dia: Középkori konyha, receptek</p> <p>27. dia: A zárókép a sümegi várról alulnézetből a várbirtok területéről, ahol a lovagi játékok zajlanak</p>

Tananyagvázlat	Tanári kérdések	Prezentáció
<p>szakaszában leég az Öregtorony új tetőszerkezete és az emelet – Kövessy A. pp. a javításra pénzt kér a királytól a felújításra</p> <ul style="list-style-type: none"> - 1664. Szentgotthárdi csata – a visszavonuló török hadsereg felégeti az útjába eső területeket, Sümegre is ez a sors vár. A várost gyújtja fel – a tűz az akkori városfalakon terjed át a várfalakra – leég az egész vár. <p>A vár utolsó hadtörténelmi eseménye Rákóczi-szabadságharc:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Széchenyi Pál veszprémi pp. – a békekötés szorgalmazója, eredménytelen tárgyalás; - 1705-től Sümeg vára Rákóczi dunántúli katonai támaszpontja → Balog Ferenc, majd Domokos Ferenc kuruc várkapitány; - a Dunántúl várbörtöne a szabadságharc idején → német, horvát rabok → 1707. Esterházy Antal a dunántúli csapatok új főparancsnoka (elődje: Bottyán János generális) → 1708. jan. 15. Esterházy Sümegen tanácskozást tart az új hadvezetésről (jelen vannak többek közt: Bezerédj Imre brigadéros, Kisfaludy László és Kisfaludy György ezredes kapitány); - 1708. szept. 5. Bezerédj Imre és társai elfogatása árulás vádjával, Bottka Ádámot a Sümegi várban tartják fogva. (Esterházy Antal levele) - 1709. nyár eleje: Heister Silbert, császári parancsnok elkezd a vár bombázását, bevenni nem tudja → Grajner Antal 300 hajdúval védi a várat, majd feladta (július 30.); - bizonyos elmélet szerint: 1713-ban hadgyakorlat gyanánt a		

Tananyagvázlat	Tanári kérdések	Prezentáció
császári csapatok felrobbantják, → pusztulás és enyészet időszaka 1989-ig → a Papp család menti meg a várat, az újjáépítés napjainkban is folyamatosan tart.		

3. Helyszíni feladatok

a. Nyomkeresés

- A diákok öt csoportban megkeresik Sümeg közterén a térképen bejelölt helyszíneket, és egy táblázatban párosítják a megfelelő leírásokkal.
- **Előkészület:** csak az öt csoportot érdemes előre beosztani, amelyek azután a többi feladatot is együtt végzik el. Természetesen lehet kevesebb csoportot is létrehozni, ebben az esetben nem minden feladatot fogunk kiosztani. Ha több, mint öt csoportot alkotunk, akkor többen azonos feladatot fognak végezni. A csoportok ideális létszáma 3-6 fő.
- **Segédanyag:** térkép és kitöltendő táblázat (a tanár számára megoldások is).
- **A helyszínen:** a csoportok önállóan mozognak és dolgoznak, egy-másfél órát érdemes rászánni.
- **Ellenőrzés:** a megoldások segítségével helyben és szóban a legérdekesebb, de időhiány esetén a táblázatokat beszédve írásban is lehet.

Fedezzétek fel Sümeg város műemléképületeit és neves műalkotásait a térkép és a leírások segítségével!

- Alkossatok öt csoportot az előzetesen megbeszéltek szerint! Minden csoport kap egy térképet és egy kitöltendő táblázatot.
- Induljatok el a csoportotokkal különböző irányokban a téren, és keressétek meg a térképen jelölt pontokat!
- Párosítsátok az egyes pontoknál talált szobrokat és emlékműveket a táblázatban szereplő leírásokkal: írjátok be a táblázatba a nevüket és a helyük sorszámát!
- Jól figyeljétek meg a szobrokat, mert a későbbi feladatokban is lesz róluk szó!

A. Neves műemlékek és műalkotások Sümeg közterein

A tanulói feladatlapot ld. a mellékletben.

Megoldások

Leírás	Megnevezés	Sorszáma
Sümeg város híres költőjének szobra	Kisfaludy Sándor mellszobra	5.
Egyik Árpád-házi királyunkat megtestesítő szobor, akinek szent ereklyéjét a sümegi várban is őrizték.	I. (Szent) László király szobra	8.
A magyarországi barokk építészet kiemelkedő épülete. Kapuzatát két Atlasz-szobor tartja, felette építetőjének címere.	Sümegi Püspöki Palota	1.
Szerzetesek lakhelye. A kapuja felett elhelyezett latin nyelvű emléktábla feliratán az alapítás éve olvasható.	Ferences rendi kolostor	7.
1699 óta búcsújáró kegyhely, zarándokhely.	Sümegi Sarlós Boldogasszony Ferences Kegytemplom	4.
Barokk műemléképület. Belsejét freskósorozat díszíti.	Urunk Mennybemenetele Plébániatemplom	3.
A város híres barokk építetőjének szobra, akinek utolsóként volt Sümegen püspöki székhelye.	Padányi Biró Márton mellszobra	2.
A művészt ábrázoló mellszobor, akinek kézírását egy műemléképület belseje rejti.	Franz Anton Maulbertsch mellszobra	6.
A kapubástyából kiinduló egykori városfal része, amely előőrsnak is tekinthető.	Tarisznyavár	9.

B. A sümegi vár építkezésének részletei, műemlékei

Leírás	Megnevezés	Sorszáma
Tüzérségi védmű a XVI. századból.	Kövessy-ágyúbástya	13.
Töltete: repesz, vasdarab, szegek, kődarabok.	gyűrűságyú	3.
Széchenyi György által épített barokk műemlék.	barokk kőbábos lépcsőlejáró	17.
Pártázata mögött a várvédő biztonságban célozhatta az ellenséget.	gyilokjárat	1.
Ostromgépek hajító lövege.	kőgolyó	9.
Óolasz bástya, amely a kaputornyot védte.	Sennyei-bástya	7.
Milyen szenteket ismersz fel a várkapolnában a festményen?	I. (Szent) István, Szent Imre, I. (Szent) László, Szent Erzsébet, Szent Margit	16.
Mérlegelven működő védmű.	felvonóhíd	4.
Itt esett csapdába az ellenség, teteje dongaboltozat.	kapuköz	11.
Hunyadi család bizalmasa, a vár második szakaszának építetőjének emléke.	Vetési Albert püspök címere	18.
Hosszú, pártázatos kiépítés a kaputornytól egészen az Öregtorony délnyugati oldaláig.	Falszoros vagy falköz (mindkét válasz helyes)	15.
Gyalogos átkelőhely, amely a kapuközbe vezet.	csapóhíd	2.
Égetett karókat helyeztek az aljába.	várárok	14.
Bejárata gótikus vállköves ajtókeret.	várvédők (darabontok) szobája	19.
A várkapolna gótikus műemléke.	gótikus ólomablak-töredék	8.
A vár XVII. századi újjáépítőjének állít emléket a kaputorony felett, a kőbe vésett évszám az építkezés befejezésére utal.	Sennyei-címer (Sennyei István püspök emlékére)	10.
A kapuköz északi oldalfalát védi a szekerek áthaladásakor.	kerékvető	6.
Ez helyettesítette a fűrt kutat.	vízgyűjtő vagy ciszterna	5.
3-4 m vastag lábazata több mint 700 éves.	Öregtorony (alsósíntje)	12.

b. Helyszíni kvíz / Tudáspróba

A diákok egyénileg vagy csoportjaikban megoldanak egy 35 kérdésből álló feleletválasztós tesztet az előkészítő órán és az előző feladatok készítése során szerzett ismereteik alapján.

Előkészület: csak azt kell eldönteni, hogy a tudáspróbát egyénileg vagy az öt csoport között akarjuk lebonyolítani.

Segédanyag: feladatlap (a tanár számára megoldások is).

A helyszínen: a kiosztott feladatlapokat a diákok kitöltik (amennyiben ezt a feladatot már digitalizálták, akkor az erre létrehozott alkalmazás segítségével online is kitölthető). Fél órát szánjunk rá.

Ellenőrzés: a megoldások segítségével helyben és szóban a legérdekesebb, de időhiány esetén a táblázatokat beszédve írásban is lehet (amennyiben a feladatot már digitalizálták, akkor a megoldás kérdésenként, az idő lejártával automatikusan megjelenik, és az alkalmazás az eredményt is számolja).

A tanulói feladatlapot ld. a mellékletben.

Megoldások

1. Milyen magas sziklára épült Sümeg vára?

A) 87 m	B) 14 m	C) 200 m	D) síkságra épült
---------	---------	----------	-------------------

2. Melyik püspökség székhelye volt sokáig Sümeg?

A) Váci	B) Győri	C) Veszprémi	D) Csanádi
---------	----------	--------------	------------

3. Melyik szentünk ereklyéjét őrizte egy ideig a sümegi vár?

A) Szent Margit	B) Szent László	C) Szent István	D) Szent Imre
-----------------	-----------------	-----------------	---------------

4. Melyik évtől volt püspöki székhely Sümeg?

A) 1543	B) 1296	C) 1689	D) 1552
---------	---------	---------	---------

5. Milyen vallási, szellemi, társadalmi és kulturális központtá vált Sümeg a XVIII. században?

A) reformáció	B) felvilágosodás	C) ellenreformáció	D) nemesi felkelések
---------------	-------------------	--------------------	----------------------

6. Ki volt a város híres barokk építője?

A) Padányi Biró Márton	B) Széchenyi György	C) F. A. Maulbertsch	D) Sennyei István
------------------------	---------------------	----------------------	-------------------

7. Mit képviselt a barokk stílus?

A) szerénység, puritánság, alakokat nem ábrázolnak	B) kevés szín; egyszerű, letisztult formák; nagy, üres falfelületek	C) csúcsíves építészet, kőcsipkék, szárnyasoltárok, táblaképek	D) szentek életét megjelenítő és angyalokat is
--	---	--	--

			ábrázoló, erőteljes díszítés
--	--	--	---------------------------------

8. Miért helyezte át Padányi Biró Márton a püspöki székhelyét Sümegre?

A) A török elől való menekülés miatt.	B) A veszprémi protestáns lakossággal való összetűzés miatt.	C) Egészségügyi okokból.	D) Mária Terézia parancsára.
---------------------------------------	--	--------------------------	------------------------------

9. Melyik válasz *nem* kapcsolható a ferencesek jelenlétéhez Sümegen?

A) kegytemplom	B) plébániatemplom	C) kolostor	D) Széchényi György
----------------	--------------------	-------------	---------------------

10. Mi *nem* köthető Széchényi György püspök sümegi korszakához?

A) kőbábos díszlépcső	B) Tarisnyavár	C) városfal építése	D) belső várfal
-----------------------	----------------	---------------------	-----------------

11. Melyik báró támadta meg a várat a XIII. században?

A) Csák Máté	B) Kőszegi Miklós	C) Aba Amadé	D) Borsa Kopasz
--------------	-------------------	--------------	-----------------

12. Ki alapította a Veszprémi Püspökséget?

A) Szent István	B) Szent László	C) V. István	D) IV. Béla
-----------------	-----------------	--------------	-------------

13. Melyik *nem* része a sümegi vár védművének 1562 előtt?

A) Kövessy-bástya	B) várárok	C) felvonóhid	D) Öregtorony
-------------------	------------	---------------	---------------

14. Melyik a vár legrégebbi építménye?

A) Rendeki torony	B) várkápolna	C) Fellegvár	D) külső várfal
-------------------	---------------	--------------	-----------------

15. Kinek a nevéhez fűződik a vár második nagyobb bővítése?

A) Akinek a címere a régi várkápolna befalazott kapuja felett található.	B) Hunyadi Mátyás nevelője	C) Rád nembéli Benedek	D) Kecseti Márton
--	----------------------------	------------------------	-------------------

16. Mi *nem* jellemzi a felvonóhidat?

A) Az ellenség könnyedén átjutott rajta.	B) A mérleg elvén működő, ellensúlyos építmény.	C) A véderőmű-rendszerhez tartozik.	D) Első építéséről az 1440-es ostrom után születik döntés.
--	---	-------------------------------------	--

17. Mivel kenték be a várárok kiálló karóit?

A) Mésszel.	B) Olajjal.	C) Szurokkal.	D) A karókat megégették, nem kenték be semmivel.
-------------	-------------	---------------	--

18. Hogy hívjuk a kapuőröket?

A) darabont	B) szabad katona	C) hajdú	D) porkoláb
-------------	------------------	----------	-------------

19. Mi *nem* jellemzi az írnokot?

A) A kor humanista műveltségét hordozza.	B) Megbecsült, bizalmi állás a püspöki lakosztályban.	C) Püspökváltáskor ő írja a várleltárt, ami a mai kutatásokhoz fontos forrásanyagul szolgál.	D) A püspök leveleit, okleveleit ő írja, kódexet másol.
--	---	--	---

20. Mi történt a várban 1664-ben?

A) A nagy török ostrom, amikor eljut az ellenség a kapuközig.	B) Egy nyári zivatar során villámcsapás éri az öregtoronyt és leég a tetőszerkezet.	C) A püspökség visszahelyezi székhelyét Veszprémbe.	D) A szentgotthárdi csata után a visszavonuló török hadsereg felgyújtja a várost és leég a vár is.
---	---	---	--

21. Mely állítás *nem* igaz az alábbiak közül?

A) Sümeg mezőváros volt, lakóinak kötelezettségeit és jogait a püspökkel kötött urbárium szabályozta.	B) A sümegi vár a Rákóczi-szabadságharc fontos dunántúli központja, ezalatt várbörtönként is használták.	C) Kiemelt feladatuk miatt a porkoláb, a várbíró és a darabontok a püspöki lakosztály szárnyában voltak elszállásolva.	D) A török újra és újra megkísérelte a vár ostrommal való bevételét, de a sümegi végvár végig magyar kézen maradt.
---	--	--	--

22. Miben különbözik a csapóhíd a felvonóhídtól?

A) A kapuközt és a falszoros által körbezárt külső várudvart köti össze.	B) Alattuk – egyes várak esetében – várárok található.	C) Mint gyalogos átkelőhelyet, a várudvar népe inkább ezt használta.	D) Ellenség közeledtével és ostrom alatt mindkettő felhúzott, zárt állapotban volt.
--	--	--	---

23. A vár XVI. században épült tüzérségi védműve:

A) Sennyei-bástya	B) Rendeki-torony	C) Szakállszárító-bástya	D) Kövessy-bástya
-------------------	-------------------	--------------------------	-------------------

24. Mi *nem* igaz a sümegi vár középkori, reneszánsz időszakára?

A) A város köré kőfal épül, megvédve a környék és Sümeg lakosságát a török támadások idején.	B) Az új végvári vonalrendszer fontos dunántúli erődítménye volt.	C) Püspöki fogadások, reprezentáció színhelye.	D) Ekkor épül ki a vár fényűző, püspöki lakosztálya.
--	---	--	--

26. Milyen ágyú védi a belső kaputornyot?

A) tarackágyú	B) szakállas ágyú	C) gyűrűságyú	D) mozsárágyú
---------------	-------------------	---------------	---------------

25. Mikor alapította Mária Terézia a Magyar Nemesi Testőrséget?

A) 1764	B) 1740	C) 1760	D) megkoronázásakor
---------	---------	---------	---------------------

26. Mi volt Kisfaludy Sándor költői álneve?

A) Aurora	B) Himfy	C) Végvári	D) Sümegi
-----------	----------	------------	-----------

27. Hol alapítottak Kisfaludy Sándor szerzői díjának felajánlásával 1831-ben kőszínházat, Magyarországon harmadikként, ahol csak magyar nyelven játszottak?

A) Balatonfüred	B) Badacsony	C) Keszthely	D) Szigliget
-----------------	--------------	--------------	--------------

28. Melyik szerelme lett Kisfaludy Sándor első felesége?

A) Gyopári Anikó	B) Szegedy Róza	C) Mária Medina	D) Julie-Caroline d'Esclapon
------------------	-----------------	-----------------	------------------------------

29. Milyen irodalmi nyelv használatát szorgalmazta Kisfaludy Sándor?

A) francia	B) latin	C) magyar	D) német
------------	----------	-----------	----------

30. Hol *nem* volt szőlőbirtokuk?

A) Sümeg	B) Somló	C) Tihany	D) Badacsony
----------	----------	-----------	--------------

31. Minek a kiadásában támogatta öccsét, Károlyt Kisfaludy Sándor?

A) Aurora című zsebkönyv	B) Európa című zsebkönyv	C) Nyugat című folyóirat	D) Házibarát című újság
--------------------------	--------------------------	--------------------------	-------------------------

32. Milyen irodalmi áramlat elindítója Kisfaludy Sándor?

A) felvilágosodás	B) nemzeti romantika	C) reformkor	D) szimbolizmus
-------------------	----------------------	--------------	-----------------

33. Kinek az irodalmi pályafutását *nem* indította útjára az általa támogatott irodalmi folyóirat?

A) Vörösmarty Mihály	B) Kölcsey Ferenc	C) Berzsenyi Dániel	D) Batsányi János
----------------------	-------------------	---------------------	-------------------

34. Ki gyűjtötte össze az Emlékház Kisfaludy-hagyatékát?

A) Kovács J. András	B) Darnay Kálmán	C) Horváth Márton	D) Lavater plébános
---------------------	------------------	-------------------	---------------------

d. Drámapedagógia

A diákok csoportokban egy-egy, a helyszínhez kapcsolódó történelmi jelenetet elevenítenek fel.

Előkészület: a feladatokat már az előkészítő órán célszerű kiosztani annak érdekében, hogy a diákok a bevezető órán elhangzó ismereteket beépíthessék a drámajátékba, megírassák a dialógusokat, elkészíthessék a kellékeket, végiggondolhassák, hogy milyen öltözetet viseljenek a jelenet során stb. A kirándulást szervező tanár is segíthet a csoportoknak abban, hogy kialakítsák az eljátszani kívánt jelenet koncepcióját. Hasonlóan a 2. feladathoz, a pedagógus itt is szabadon dönthet arról, hogy kiosztja a feladatot a csoportok számára, sorsol vagy szabad választási lehetőséget biztosít.

Segédanyag: feladatlap az eseményekkel, a fontosabb háttérinformációkkal, instrukciókkal és a szerepekkel.

A helyszínen: a csoportok az előadásra külön-külön készülnek fel. A jelenet végső formába öntéséhez felhasználják azokat az információkat, amelyeket az esetleges tárlatvezetések vagy a történelmi séta során szereznek meg.

A felkészülést követően a csoportok előadják az egyes jeleneteket.

Ellenőrzés: mindenképpen helyben és szóban is kell értékelni. Kiemelendő szempont a történelmi hűség, a kreativitás és a csapatmunka.

A kiosztandó feladatokat ld. a Mellékletben.

Tanórai utófeldolgozás

- A kisfilmek bemutatása, majd értékelése
- Az esetleg elkészült mémek bemutatása és értékelése
- Az esetleg elmaradt értékelések (Tudáspróba, Drámajáték) pótlása
- Kompetencia alapú záró feladatok megoldása és értékelése

A tanórai utófeldolgozáshoz tartozó feladatokat ld. a Mellékletben.

Megoldások

1.

Ki a levél szerzője? III. András (Endre) magyar király.

A Sümegi vár melyik történelmi eseményét írja le a forrás? III. András (Endre) által indított várostrom a sümegi vár visszavételéért.

Melyik évszázadban történt az esemény? XIII. században.

Ki volt a Magyar Királyság uralkodója a történelmi esemény alatt? III. András (Endre)

Ki a forrásban megnevezett Miklós? Kőszegi Miklós

Hogy kapcsolódik a sümegi vár életéhez? Elfoglalta a várat.

Pál neve kit jelöl a szövegben? Kinek a hadseregében szolgált a történelmi esemény leírásában? Madách Pál, III. András (Endre) király seregét vezette.

2.

Ki adta ki a fontos okiratot? Magyarbéli Bosnyák István

Melyik időszakban keletkezhetett? A török hódoltság időszaka alatt (a három részre szakadt Magyarország után a Magyar Királyság idején)

Milyen típusú az okirat? kiváltságlevél

Mit szabályoz az okirat? A veszprémi püspök engedélyével Sümeg városában letelepedett új lakókat katonai szolgálatukért megerősíti ingatlanjaik, házaik tulajdonukként való birtoklásában.

Kik lakják Sümeg városát? Nemesek, agilis lovasok, gyalogos katonák.

3.

Ki Domokos Ferenc? Sümegi várkapitány.

Mely neves történelmi esemény folyamán játszódik a fenti történet? II. Rákóczi György által vezetett szabadságharc.

Melyik országrészben játszódik a fenti történet? Dunántúl.

Ki volt Bezerédj (régiesen Bezerédi) Imre? II. Rákóczi Ferenc hűséges (bizalmas) tábornagya (katonai vezetője).

Ki adhatta ki az idézett rendelkezéseket? Gróf Esterházy Antal (Dunántúl főparancsnoka)

4.

Miről tájékoztat az alábbi katonai eligazítás? A vármegyék által kötelezően felállított postai úthálózat (útvonal) kiépítéséről.

Ki tartja a katonai eligazítást? Gróf Esterházy Antal (Dunántúl főparancsnoka).

Az ország mely részére vonatkozik a rendelkezés? Dunántúl.

Minek a titokban tartására utasít a rendelkezés? A Duna mellett lévő három (3) postai állomás titokban tartásáról.

Sorold fel a szövegben található településeket! Kúszeg, Szombathely, Rum, Jánosháza, Alásom, Pápa, Sz.-Miklós, Ethe

Vaktérkép megoldásai:

1. Kúszeg
2. Szombathely
3. Rum
4. Jánosháza
5. Alásom
6. Pápa
7. Szentmiklós
8. Ethe
9. Vásárhely
10. Süm

5. Forrásjegyzék

Átadták a sümegi vár új épületszárnyát és kiállításait.

https://archeologia.hu/atadtak-a-sumegi-var-uj-epuletszarnyat-es-kiallitasait?fbclid=IwAR3Mq2aNpugBLpjmaEJiS-vVuRkEIQg96gE5Qa81Ac5HHzOT0aIKR_X-G28 (letöltve: 2024. 07. 10.)

Csodás lett a sümegi vár megújult szárnya.

<https://lelepo.hu/megujult-sumegi-var/> (letöltve: 2024. 07. 10.)

Hőgyész László: *Sümege évszázadai*. Veszprém, 1989. Veszprémi Megyei Könyvtár.

Oszkai Réka: *5 láb és 8 hüvelyk kultúra. A vitrinbe zárt testőrsüveg meséi*.

http://www.museum.hu/hir/9442/5_lab_es_8_huvelyk_kultura

Szakács mesterségnek könyvetskéje. A Gazdaaszszonyoknak nagy könnyebbségekre e kis formában kibotsáttatott. Kolozsváratt, 1695. M. Tótfalusi Kis Miklós által.

Váraink: múlt, jelen, jövő.

[https://egrivar.hu/public/editor/Dokumentumok/NKA/OROKSEGUNKVEDELMEESJOVOJE5_v1%20\(1\)_compressed.pdf](https://egrivar.hu/public/editor/Dokumentumok/NKA/OROKSEGUNKVEDELMEESJOVOJE5_v1%20(1)_compressed.pdf) (letöltve: 2024. 07. 10.)

Fényképek forrása:

Széchenyi György püspök festmény: Ferences Rendház engedélyével saját fénykép készült

Padányi Biró Márton portré és Sümege város középkori térképe a Püspöki Palota engedélyével.

A Sümegei vár hivatalos honlapja:

Sümege várának története:

<https://sumegvar.hu/a-sumegi-var> ;

Sümege mezőváros története:

<https://sumegvar.hu/sumeg-tortenete>;

Kiállítások:

<https://sumegvar.hu/kiallitasok-a-varban>

<https://sumegvar.hu/videok>

<https://sumegvar.hu/lovagi-torna-kozepkori-lakomak>

Tankönyvek

<https://nat2012.nkp.hu/>

<https://www.tankonyvkatalogus.hu/>

https://www.tankonyvkatalogus.hu/storage/pdf/OH-TOR06TB_teljes.pdf

Végvárok:

<https://vegvarikronikak.hu/szoszedet/> <https://vegvarikronikak.hu/terkep/>

Elérhetőségek: A Nemzeti kastély- és Várprogram néven keresse a Google Play-en és az Appstore-ban: „Sümege Castle Visual Guide”. Sümegevár Vizuális Útmutató.

Sümegei város hivatalos honlapja: sumeg.hu

6. Melléklet

c. Képes krónika

A diákok csoportokban, a telefonjuk segítségével filmfelvételeket készítenek, amikből később, otthon pár perces kisfilmet vágnak össze. Ha ez valamiért nem lehetséges, akkor fotókat készítenek, és azokból otthon prospektust állítanak össze

Előkészület: az osztály adottságait, érdeklődését figyelembe véve el kell dönteni, hogy az A) vagy a B) változatot választjuk. Az A) változat az egyszerűbb: minden csoportnak ugyanazt az öt, megadott helyszínt kell végigjárnia, majd a kisfilmben bemutatnia. A B) változatban mindegyik csoport csak az egyik helyszínnél dolgozik, és azt mutatja be mélyebben. Ebben az esetben el kell dönteni, hogy melyik csoport melyik helyszínt kapja. Ha a kisfilmkészítés nem lehetséges, akkor a C) változat, a prospektuskészítés is választható.

A feladatot a diákoknak már az előkészítő órán osszuk ki, hogy előre készülhessenek a helyszínekből vagy helyszínből, hiszen tudniuk kell, hogy pontosan mit filmezzenek le és milyen szöveget mondjanak fel.

Segédanyag: feladatlap az A), a B) és a C) változathoz (a B) változaton mind az öt csoport feladata szerepel) és térkép.

A helyszínen: a csoportok önállóan mozognak. Az A) és a C) változat esetén érdemes az öt csoportot az öt helyszínhez külön-külön elindítani, és megbeszélni velük, hogy milyen irányban mozognak tovább a téren, hogy ne zavarják egymás munkáját. Szintén legalább egy-másfél órát vesz igénybe.

Ellenőrzés: mivel a kisfilmeket (vagy a prospektust) otthon kell befejezni, az alkotások bemutatására már otthon, a következő tanórán kerül sor. Egyéni alkotásokról van szó, így egységes értékelőlap nincs. A szóbeli értékelésnél érdemes figyelembe venni, hogy az alkotás mennyire szakszerű, informatív, mennyire esztétikus, humoros, illetve mennyire csapatmunka eredménye.

A feladatokat ld. a Mellékletben.

Helyszíni feladatok

Nyomkeresés

A. Neves műemlékek és műalkotások Sümeg közterein

Leírás	Megnevezés	Sorszáma
Sümeg város híres költőjének szobra		
Egyik Árpád-házi királyunkat megtestesítő szobor, akinek szent ereklyéjét a sümegi várban is őrizték.		

A magyarországi barokk építészet kiemelkedő épülete. Kapuzatát két Atlasz-szobor tartja, felette építtetőjének címere.		
Szerzetesek lakhelye. A kapuja felett elhelyezett latin nyelvű emléktábla feliratán az alapítás éve olvasható.		
1699 óta búcsújáró kegyhely, zarándokhely.		
Barokk műemléképület. Belsejét freskósorozat díszíti.		
A város híres barokk építtetőjének szobra, akinek utolsóként volt Sümegen püspöki székhelye.		
A művészt ábrázoló mellszobor, akinek kézírását egy műemléképület belseje rejti.		
A kapubástyából kiinduló egykori városfal része, amely előőrsnek is tekinthető.		

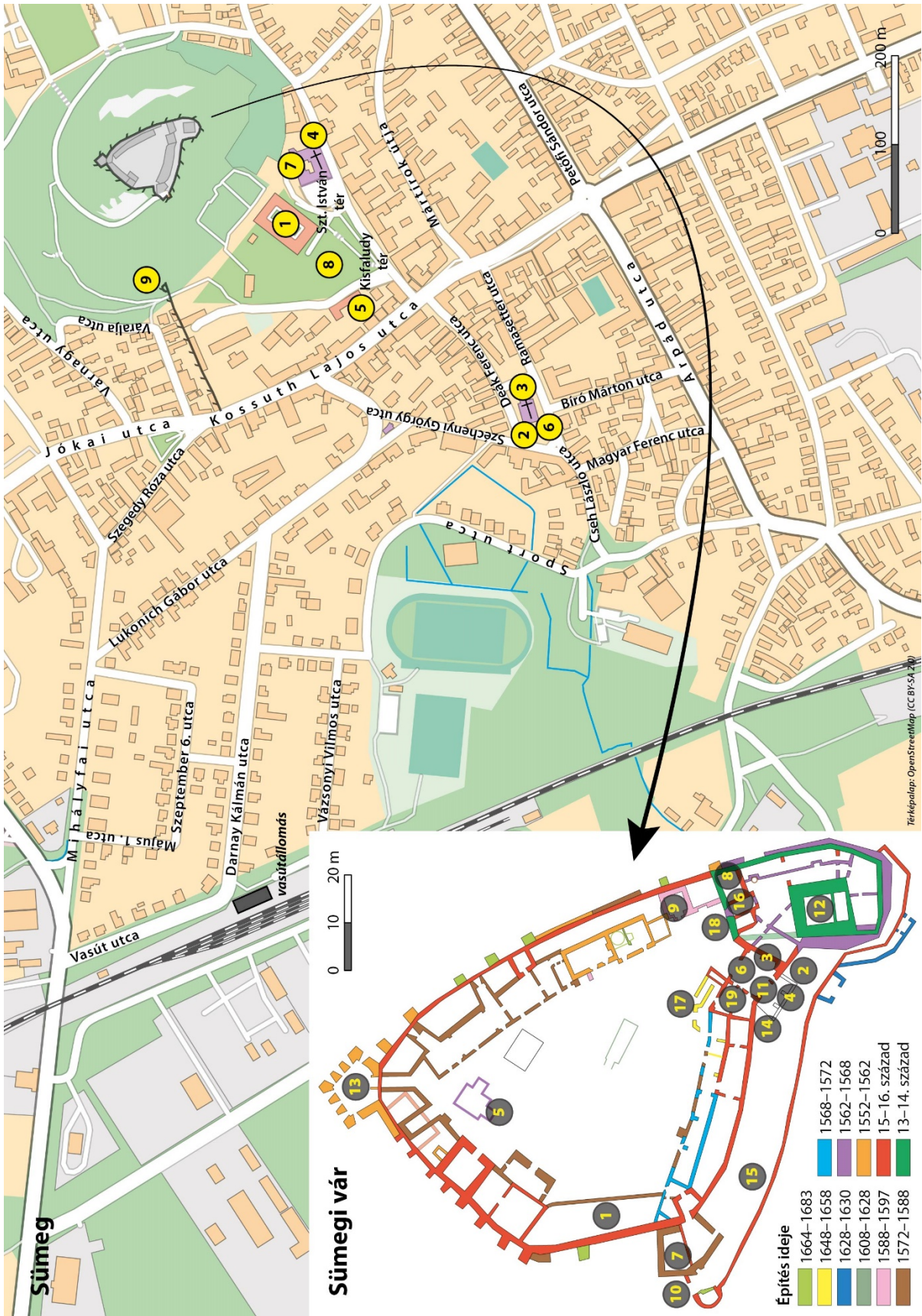

B. A Sümegi vár építkezésének részletei, műemlékei!

Leírás	Megnevezés	Sorszáma
Tüzérségi védmű a XVI. századból.		
Töltete: repesz, vasdarab, szegek, kődarabok.		
Széchenyi György által épített barokk műemlék.		
Pártázata mögött a várvédő biztonságban célozhatta az ellenséget.		
Ostromgépek hajító lövege.		
Óolasz bástya, amely a kaputornyot védte.		
Milyen szenteket ismersz fel a várkápolnában a festményen?		
Mérlegelven működő védmű.		
Itt esett csapdába az ellenség, teteje dongaboltozat.		
A Hunyadi család bizalmasa, a vár második szakaszának építettségének emléke.		
Hosszú, pártázatos kiépítés a kaputoronytól egészen az Öregtorony délnyugati oldaláig.		
Gyalogos átkelőhely, amely a kapuközbe vezet.		
Égetett karókat helyeztek az aljába.		
Bejárata gótikus vállköves ajtókeret.		
A várkápolna gótikus műemléke.		
A vár XVII. századi újjáépítőjének állít emléket a kaputorony felett, a kőbe vésett évszám az építkezés befejezésére utal.		
A kapuköz északi oldalfalát védi a szekerek áthaladásakor.		
Ez helyettesítette a fűrt kutat.		
3-4 m vastag lábazata több mint 700 éves.		

Képes krónika

A) változat

Készítsetek kisfilmet Sümeg legfőbb látványosságairól!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább! Minden csoport kap egy térképet és egy leírást a teendőről.
- Keressétek fel a bejelölt öt helyszínt! Készítsetek a telefonotokkal rövid videókat, amelyeken ti is és az adott látványosság is látszik!
- Lehetőség szerint mondjatok is róluk néhány fontos információt, vagy éppen meséljétek a bennetek keltett benyomásról! Használjátok fel a bevezető órán tanultakat, illetve az előzetes felkészülés során gyűjtött ismereteket!
- Otthon vágjátok össze a felvételeket egy pár (legfeljebb öt) perces videóvá! Vágjatok alá zenét, esetleg feliratozzátok az egyes részeket!

A feldolgozandó látványosságok és feldolgozásuk szempontjai:

- **Kisfaludy Emlékház:** a történelmi dicső múlt és a nemzeti öntudat jelentősége a romantika és a reformkor korszakában Kisfaludy költészetéből, életművéből kiindulva
- **Püspöki Palota:** az épület kinézete, a Dunántúl társadalmi, műveltségi és szellemi életének központja
- **Plébániatemplom és Franz Anton Maulbertsch freskósorozata:** milyen stílusban készült? Mi volt az elkészítésének a célja? Miért tekinthető a „magyar barokk művészet sixtusi kápolnájának”?
- **Sümegi vár:** Mire tanít téged a sümegi vár utóélete, emlékezete?
- **Lovagi torna feldolgozása:** középkori vitéz lovag bemutatása és jellemzése a megadott szempontok szerint.

1. csoport: Kisfaludy Emlékház

- Milyen történelmi korszakban és milyen családban született a névadója?
- Mi jellemzi a nemesi kúria épületét?
- Hol ismerkedett meg a katonaélettel?
- Mi volt a Magyar Nemesi Testőrség szerepe?
- Miről vált híressé a fiatal Kisfaludy Sándor?
- Irodalmi tevékenysége és szerelmi élete hogyan függ össze?

2. csoport: a Püspöki Palota épülete

- Milyen építészeti stílusban épült, ki volt az építtető?
- Mi állt helyette?
- Milyen szobrokat és díszítő motívumokat figyelhatsz meg a kapuzatnál?
- Mit tudsz a könyvtárgyűjteményről?
- Miért mondhatjuk, hogy Sümeg a Dunántúl társadalmi, szellemi és műveltségi központja lett?

3. csoport: Kegyetemplom és ferences kolostor

- Mi az alapítójának neve, építésének célja?
- Mi a címerállata az építtető püspöknek?
- Készíts fotót a kolostor kapuja feletti latin feliratról!
- Készíts fotót a Fájdalmas Szűzanya kegyszobráról!
- Olvasd el a bejáratnál, hogy az első csodás gyógyulásban részesedett személynek kihez vezetett első útja, hogy elmesélje a vele történt csodát!
- Fedezd fel, milyen csoda fűződött Egerhez (a falra festett négy csodajelenet egyike ezt illusztrálja)!

4. csoport: Sümegi vár

- Mi volt a sümegi vár kiemelt történelmi szerepe a török korszak végváraként?
- Mutasd be a számodra legjobban tetsző véderővonal egyik részletét, de teljes egységében is ismertetheted a várvédők és/vagy az ostromlók szempontjából! Ehhez sok segítséget kapsz a felvonóhid gyakorlati bemutatóján elhangzott információkból.
- Miként szolgálja a vár a felnövekvő nemzedék nemzeti önismeretének, nemzettudatának megerősítését?

5. csoport: Történelmi lovagi torna feldolgozása a megadott szempontok alapján

Képeket, rövid kisfilmeket készíthetsz a bemutató alatt, amelyeket felhasználhatsz bemutatód során!

- Válaszd ki az alábbi tulajdonságokat, amelyek hozzátartoznak a középkori végvári vitéz lovagi erényéhez és építsd be az elkészített kisfilmed vagy szöveges bemutatód történetébe!

bátorság • segítőkészség • fősvényesség • dicsekvés • félelem • a keresztény hit védelme • bajtársiasság • igazmondás • hűség • példás erkölcs • mértéktelenség • állhatatosság • kitartás • megvesztegethetőség • esküszegés • nők tisztelete • udvariasság • gőgösség • királyhoz való hűség

- A megadott tulajdonságokon kívül te is jellemezheted saját szavaiddal a középkori vitéz harcost több szempont alapján! Ismertetheted megjelenését, ruházatát, fegyvernemét, fegyverzetét a ma látott történelmi lovagi torna alapján!
- Mely történelmi korszakhoz köthető a lovagi tornajátékok megjelenése?
- Mely események, ünnepek tiszteletére rendeztek lovagi tornákat?
- Milyen harcneveket mutattak be a mai lovagi tornabemutatón? Sorold fel és mutasd be a harcnevekhez tartozó fegyvereket!
- Mi volt a középkori számszerij előnye?

6. csoport: A plébániatemplom és Franz Anton Maulbertsch freskósorozata (9-10. osztály, fakultatív, szabadon választható)

Ez a feladat kettéválasztható. Külön feldolgozásban elkészíthető a plébániatemplom és a belső freskósorozatra utaló feladat. Amennyiben az idő függvényében nehezen teljesíthető – úgy szabadon választható

- Milyen építészeti stílusban és ki építtette át a freskót befogadó plébániatemplomot? Ki volt Maulbertsch megbízója?
- Jellemezd a freskósorozat stílusirányzatát! Milyen témájú jeleneteket ábrázol a freskósorozat?
- Keresd meg a plébániatemplom freskósorozatán Maulbertsch saját kezű aláírását! Hol helyezte el önábrázolását a művész? Kit személyesít meg önábrázolása?
- Miért nevezhető Maulbertsch sümegi freskósorozata a „magyar barokk festőművészet sixtusi kápolnájának”?
- Készíts fotót a megtalált részletekről és mutasd be egy rövid kisfilmen vagy ppt formában a sümegi plébániatemplom kései barokk művészetének jellemzőit, és válassz ki egy – a számodra legnagyobb hatással bíró – evangéliumi jelenetet, amelyet bemutatsz!

B) változat

Készítsetek kisfilmet Sümeg egyik fontos látványosságáról!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább! Minden csoport kap egy térképet és egy leírást a teendőkről.
- Keressétek fel a csoportotok számára kijelölt helyszínt! Készítsetek a telefonotokkal rövid videókat, amelyeken ti is és az adott látványosság is látszik!
- Lehetőség szerint mondjatok is róla néhány fontos információt, vagy éppen meséljétek a bennetek keltett benyomásról! Használjátok fel a bevezető órán tanultakat, illetve az előzetes felkészülés során gyűjtött ismereteket!
- Figyeljétek arra, hogy a megadott szempontokat a videótokban dolgozzátok fel! Emellett dobjátok fel a videót érdekességekkel, vicces elemekkel is!
- Otthon vágjátok össze a felvételeket egy pár (legfeljebb öt) perces videóvá! Vágjátok alá zenét, esetleg feliratozzátok az egyes részeket!

A feldolgozandó látványosságok és feldolgozásuk szempontjai:

1. csoport: Kisfaludy Emlékház:

- Milyen történelmi korszakban és milyen családban született?
- Mi jellemzi a nemesi kúria épületét?
- Hol ismerkedett meg a katonaélettel?
- Milyen volt a Magyar Nemesi Testőrség élete?
- Miről vált híressé a fiatal Kisfaludy Sándor?
- Irodalmi tevékenysége és szerelmi élete hogyan függ össze?

2. csoport: a Püspöki Palota épülete

- Milyen építészeti stílusban épült, ki volt az építtető?
- Mi állt helyette?
- Milyen szobrokat és díszítő motívumokat figyelhatsz meg a kapuzatnál?
- Mit tudsz a könyvtárgyűjteményről?
- Miért mondhatjuk, hogy Sümeg a Dunántúl társadalmi, szellemi és műveltségi központja lett?

3. csoport: Kegyetemplom és ferences kolostor

- Ki az építtetője, mi a célja?
- Mi a címerállata az építtető püspöknek?
- Készíts fotót a kolostor kapuja feletti latin feliratról!
- Készíts fotót a Fájdalmas Szűzanya kegysozobráról!
- Olvasd el a bejáratnál, hogy az első csodás gyógyulásban részesedett személynek kihez vezetett első útja, hogy elmesélje a vele történt csodát!
- Fedezd fel, milyen csoda fűződött Egerhez (a falra festett négy csodajelenet egyike ezt illusztrálja)!

4. csoport: Sümegi vár

- Mi volt a sümegi vár kiemelt történelmi szerepe a török korszak végváraként?

- Mutasd be a számodra legjobban tetsző véderővonal egyik részletét, de teljes egységében is ismertetheted a várvédők és/vagy az ostromlók szempontjából! Ehhez sok segítséget kapsz a felvonóhid gyakorlati bemutatóján elhangzott információkból.
- Miként szolgálja a vár a felnövekvő nemzedék nemzeti önismeretének, nemzettudatának megerősítését?

5. csoport: Történelmi lovagi torna feldolgozása a megadott szempontok alapján

Képeket, rövid kisfilmeket készíthetsz a bemutató alatt, amelyeket felhasználhatsz bemutatód során!

- Válaszd ki az alábbi tulajdonságokat, amelyek hozzátartoznak a középkori végvári vitéz lovagi erényéhez, és építsd be az elkészített kisfilmed vagy szöveges bemutatód történetébe!

bátorság • segítőkészség • fősvénység • dicsekvés • gőgösség • félelem • restség • a keresztény hit védelme • bajtársiasság • igazmondás • hűség • példás erkölcs • mértéktelenség • megvesztegethető • állhatatosság • nők tisztelete • udvariasság • királyhoz való hűség • kitartás • esküszegés

- A megadott tulajdonságokon kívül te is jellemezheted saját szavaiddal a középkori vitéz harcost több szempont alapján! Ismertetheted megjelenését, ruházatát, fegyvernemét, fegyverzetét a ma látott történelmi lovagi torna alapján!
- Mely történelmi korszakhoz köthető a lovagi tornajátékok megjelenése?
- Mely események, ünnepek tiszteletére rendeztek lovagi tornákat?
- Milyen harcneveket mutattak be a mai lovagi tornabemutatón? Sorold fel és mutasd be a harcnevekhez tartozó fegyvereket!
- Mi volt a középkori számszerij előnye?
- Képeket, kisfilmeket készíthetsz a lovagi torna alatt, amelyeket felhasználhatsz a beszámolódd során!

6. csoport: A plébániatemplom és Franz Anton Maulbertsch freskósorozata (9-10. osztály, művészettörténeti érdeklődésűeknek, szabadon választható, nyitvatartás K–Sz 13–16 közt)

Ez a feladat kettéválasztható. Külön feldolgozásban elkészíthető a plébániatemplom és a belső freskósorozatra utaló feladat. Amennyiben az idő függvényében nehezen teljesíthető – úgy szabadon választható.

- Milyen építészeti stílusban és ki építette át a freskót befogadó plébániatemplomot? Ki volt Maulbertsch megbízója?
- Jellemezsd a freskósorozat stílusirányzatát! Milyen témájú jeleneteket ábrázol a freskósorozat?
- Keresd meg a plébániatemplom freskósorozatán Maulbertsch saját kezű aláírását! Hol helyezte el önábrázolását a művész? Kit személyesít meg önábrázolása?

- Miért nevezhető Maulbertsch sümegi freskósorozata a „magyar barokk festőművészet sixtusi kápolnájának”?
- Készíts fotót a megtalált részletekről és mutasd be egy rövid kisfilmen vagy ppt formában a sümegi plébániatemplom kései barokk művészetének jellemzőit, és válassz ki egy – a számodra legnagyobb hatással bíró – evangéliumi jelenetet, amelyet bemutatsz!

C) változat

Készítsetek a Sümegyet és legfőbb látványosságait bemutató prospektust!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább! Minden csoport kap egy térképet és egy leírást a teendőkről.
- Keressétek fel a bejelölt öt helyszínt! Készítsetek a telefonotokkal fotókat, amelyeken ti is és az adott látványosság is látszik!
- Otthon rendezzétek a fotókat két A4-es lapra, és írjatok közéjük ismeretterjesztő, ajánló, kedvcsináló rövid szövegeket! Legyen a végeredmény egy szép, nyomtatható kiadvány, amit ti is szívesen kézbe vennétek!
- A szövegek írásához használjátok fel a bevezető órán tanultakat, illetve az előzetes felkészülés során gyűjtött ismereteket! Az információk mellett írjatok a személyes élményeitekről, benyomásaitokról is!

A feldolgozandó látványosságok:

1. csoport: Kisfaludy Emlékház:

- Milyen történelmi korszakban és milyen családban született?
- Mi jellemzi a nemesi kúria épületét?
- Hol ismerkedett meg a katonaélettel?
- Milyen volt a Magyar Nemesi Testőrség élete?
- Miről vált híressé a fiatal Kisfaludy Sándor?
- Irodalmi tevékenysége és szerelmi élete hogyan függ össze?

2. csoport: a Püspöki Palota épülete

- Milyen építészeti stílusban épült, ki volt az építtető?
- Mi állt itt helyette?
- Milyen szobrokat és díszítő motívumokat figyelhatsz meg a kapuzatnál?
- Mit tudsz a könyvtárgyűjteményről?
- Miért mondhatjuk, hogy Sümeg a Dunántúl társadalmi, szellemi és műveltségi központja lett?

3. csoport: Kegytemplom és ferences kolostor

- Mi az építtetője neve, mi a célja?
- Mi a címerállata az építtető püspöknek?
- Készíts fotót a kolostor kapuja feletti latin feliratról!
- Készíts fotót a Fájdalmas Szűzanya kegyszobráról!
- Olvasd el a bejáratnál, hogy az első csodás gyógyulásban részesedett személynek kihez vezetett első útja, hogy elmesélje a vele történt csodát!
- Fedezd fel, milyen csoda fűződött Egerhez (a falra festett négy csodajelenet egyike ezt illusztrálja)!

4. csoport: Sümegi vár

- Mi volt a sümegi vár kiemelt történelmi szerepe a török korszak végváraként?
- Mutasd be a számodra legjobban tetsző véderővonal egyik részletét, de teljes egységében is ismertetheted a várvédők és/vagy az ostromlók szempontjából!

Ehhez sok segítséget kapsz a felvonóhíd gyakorlati bemutatóján elhangzott információkból!

- Miként szolgálja a vár a felnövekvő nemzedék nemzeti önismeretének, nemzettudatának megerősítését?

5. csoport: Történelmi lovagi torna feldolgozása a megadott szempontok alapján

Képeket, rövid kisfilmeket készíthetsz a bemutató alatt, amelyeket felhasználhatsz bemutatód során!

- Válaszd ki az alábbi tulajdonságokat, melyek hozzátartoznak a középkori végvári vitéz lovagi erényéhez és építsd be az elkészített kisfilmed vagy szöveges bemutatód történetébe!

bátorság • segítőkészség • fősვნყség • dicsekvés • gőgösség • félelem • restség • a keresztény hit védelme • bajtársiasság • igazmondás • hűség • példás erkölcs • mértéktelenség • megvesztegethető • állhatatosság • nők tisztelete • udvariasság • királyhoz való hűség • kitartás • esküszegés

- A megadott tulajdonságokon kívül te is jellemezheted saját szavaiddal a középkori vitéz harcost több szempont alapján! Ismertetheted megjelenését, ruházatát, fegyvernemét, fegyverzetét a ma látott történelmi lovagi torna alapján!
- Mely történelmi korszakhoz köthető a lovagi tornajátékok megjelenése?
- Mely események, ünnepek tiszteletére rendeztek lovagi tornákat?
- Milyen harcneveket mutattak be a mai lovagi tornabemutatón? Sorold fel és mutasd be a harcnevekhez tartozó fegyvereket!
- Mi volt a középkori számszerij előnye?
- Képeket, kisfilmeket készíthetsz a lovagi torna alatt, amelyeket felhasználhatsz a beszámolóid során!

6. csoport: A plébániatemplom és Franz Anton Maulbertsch freskósorozata (9-10. osztály, művészettörténeti érdeklődésűeknek, szabadon választható, nyitvatartás K-Sz 13-16 közt)

Ez a feladat kettéválasztható. Külön feldolgozásban elkészíthető a plébániatemplom és a belső freskósorozatra utaló feladat. Amennyiben az idő függvényében nehezen teljesíthető – úgy szabadon választható.

- Milyen építészeti stílusban és ki építtette át a freskót befogadó plébániatemplomot? Ki volt Maulbertsch megbízója?
- Jellemezd a freskósorozat stílusirányzatát! Milyen témájú jeleneteket ábrázol a freskósorozat?
- Keresd meg a plébániatemplom freskósorozatán Maulbertsch saját kezű aláírását! Hol helyezte el önábrázolását a művész? Kit személyesít meg önábrázolása?
- Miért nevezhető Maulbertsch sümegi freskósorozata a „magyar barokk festőművészet sixtusi kápolnájának”?
- Készíts fotót a megtalált részletekről és mutasd be egy rövid kisfilmen vagy ppt formában a sümegi plébániatemplom kései barokk művészetének jellemzőit és válassz ki egy – a számodra legnagyobb hatással bíró – evangéliumi jelenetet, amelyet bemutatsz!

Helyszíni kvíz / Tudáspróba

Most kiderül, mire emlékeztek a bevezető órán tanultakból és a helyszínen látottakból!
Válasszátok ki a helyes megoldást!

1. Milyen magas sziklára épült Sümeg vára?

A) 87 m	B) 14 m	C) 200 m	D) síkságra épült
---------	---------	----------	-------------------

2. Melyik püspökség székhelye volt sokáig Sümeg?

A) Váci	B) Győri	C) Veszprémi	D) Csanádi
---------	----------	--------------	------------

3. Melyik szentünk ereklyéjét őrizte egy ideig a sümegi vár?

A) Szent Margit	B) Szent László	C) Szent István	D) Szent Imre
-----------------	-----------------	-----------------	---------------

4. Melyik évtől volt püspöki székhely Sümeg?

A) 1543	B) 1296	C) 1689	D) 1552
---------	---------	---------	---------

5. Milyen vallási, szellemi, társadalmi és kulturális központtá vált Sümeg a XVIII. században?

A) reformáció	B) felvilágosodás	C) ellenreformáció	D) nemesi felkelések
---------------	-------------------	--------------------	----------------------

6. Ki volt a város híres barokk építője?

A) Padányi Biró Márton	B) Széchényi György	C) F. A. Maulbertsch	D) Sennyei István
------------------------	---------------------	----------------------	-------------------

7. Mit képviselt a barokk stílus?

A) szerénység, puritánság, alakokat nem ábrázolnak	B) kevés szín; egyszerű, letisztult formák; nagy, üres falfelületek	C) csúcsíves építészet, kőcsipkék, szárnyasoltárok, táblaképek	D) szentek életét megjelenítő és angyalokat is ábrázoló, erőteljes díszítés
--	---	--	---

8. Miért helyezte át Padányi Biró Márton a püspöki székhelyét Sümegre?

A) A török elől való menekülés miatt.	B) A veszprémi protestáns lakossággal való összetűzés miatt.	C) Egészségügyi okokból.	D) Mária Terézia parancsára.
---------------------------------------	--	--------------------------	------------------------------

9. Melyik válasz *nem* kapcsolható a ferencesek jelenlétéhez Sümegen?

A) kegytemplom	B) plébániatemplom	C) kolostor	D) Széchényi György
----------------	--------------------	-------------	---------------------

10. Mi *nem* köthető Széchenyi György püspök sümei korszakához?

A) kőbábos díszlépcső	B) Tarisznyavár	C) városfal építése	D) belső várfal
-----------------------	-----------------	---------------------	-----------------

11. Melyik báró támadta meg a várat a XIII. században?

A) Csák Máté	B) Kőszegi Miklós	C) Aba Amadé	D) Borsa Kopasz
--------------	-------------------	--------------	-----------------

12. Ki alapította a Veszprémi Püspökséget?

A) Szent István	B) Szent László	C) V. István	D) IV. Béla
-----------------	-----------------	--------------	-------------

13. Melyik *nem* része a sümei vár védművének 1562 előtt?

A) Kövessy-bástya	B) várárok	C) felvonóhid	D) Öregtorony
-------------------	------------	---------------	---------------

14. Melyik a vár legrégebbi építménye?

A) Rendeki torony	B) várkapolna	C) Fellegvár	D) külső várfal
-------------------	---------------	--------------	-----------------

15. Kinek a nevéhez fűződik a vár második nagyobb bővítése?

A) Akinek a címere a régi várkapolna befalazott kapuja felett található.	B) Hunyadi Mátyás nevelője	C) Rád nembéli Benedek	D) Kecseti Márton
--	----------------------------	------------------------	-------------------

16. Mi *nem* jellemzi a felvonóhidat?

A) Az ellenség könnyedén átjutott rajta.	B) A mérleg elvén működő, ellensúlyos építmény.	C) A véderőműrendszerhez tartozik.	D) Első építéséről az 1440-es ostrom után születik döntés.
--	---	------------------------------------	--

17. Mivel kenték be a várárok kiálló karóit?

A) Mésszel.	B) Olajjal.	C) Szurokkal.	D) A karókat megégették, nem kenték be semmivel.
-------------	-------------	---------------	--

18. Hogy hívjuk a kapuőröket?

A) darabont	B) szabad katona	C) hajdú	D) porkoláb
-------------	------------------	----------	-------------

19. Mi *nem* jellemzi az írnokot?

A) A kor humanista műveltségét hordozza.	B) Megbecsült, bizalmi állás a püspöki lakosztályban.	C) Püspökváltáskor ő írja a várleltárt, ami a mai kutatásokhoz fontos forrásanyagul szolgál.	D) A püspök leveleit, okleveleit ő írja, kódexet másol.
--	---	--	---

20. Mi történt a várban 1664-ben?

A) A nagy török ostrom, amikor eljut az ellenség a kapuközig.	B) Egy nyári zivatar során villámcsapás éri az öregtoronyt, és leég a tetőszerkezet.	C) A püspökség visszahelyezi székhelyét Veszprémbe.	D) A szentgotthárdi csata után a visszavonuló török hadsereg felgyújtja a várost és leég a vár is.
---	--	---	--

21. Mely állítás *nem* igaz az alábbiak közül?

A) Sümeg mezőváros volt, lakóinak kötelezettségeit és jogait a püspökkel kötött urbárium szabályozta.	B) A sümegi vár a Rákóczi-szabadságharc fontos dunántúli központja, ezalatt várbörtönként is használták.	C) Kiemelt feladatuk miatt a porkoláb, a várbíró és a darabontok a püspöki lakosztály szárnyában voltak elszállásolva.	D) A török újra és újra megkísérelte a vár ostrommal való bevételét, de a sümegi végvár végig magyar kézen maradt.
---	--	--	--

22. Miben különbözik a csapóhíd a felvonóhídtól?

A) A kapuközt és a falszoros által körbezárt külső várudvart köti össze.	B) Alattuk – egyes várak esetében – várárok található.	C) Mint gyalogos átkelőhelyet, a várudvar népe inkább ezt használta.	D) Ellenség közeledtével és ostrom alatt mindkettő felhúzott, zárt állapotban volt.
--	--	--	---

23. A vár XVI. században épült tüzérségi védműve!

A) Sennyei-bástya	B) Rendeki-torony	C) Szakállszárító-bástya	D) Kövessy-bástya
-------------------	-------------------	--------------------------	-------------------

24. Mi *nem* igaz a sümegi vár középkori, reneszánsz időszakára?

A) A város köré kőfal épül, megvédve a környék és Sümeg lakosságát a török támadások idején.	B) Az új végvári vonalrendszer fontos dunántúli erődítménye volt.	C) Püspöki fogadások, reprezentáció színhelye.	D) Ekkor épül ki a vár fényűző, püspöki lakosztálya.
--	---	--	--

26. Milyen ágyú védi a belső kaputornyot?

A) tarackágyú	B) szakállas ágyú	C) gyűrűságyú	D) mozsárágyú
---------------	-------------------	---------------	---------------

25. Mikor alapította Mária Terézia a Magyar Nemesi Testőrséget?

A) 1764	B) 1740	C) 1760	D) megkoronázásakor
---------	---------	---------	---------------------

26. Mi volt Kisfaludy Sándor költői álneve?

A) Aurora	B) Himfy	C) Végvári	D) Sümegi
-----------	----------	------------	-----------

27. Hol alapították Kisfaludy Sándor szerzői díjának felajánlásával 1831-ben kőszínházat, Magyarországon harmadikként, ahol csak magyar nyelven játszottak?

A) Balatonfüred	B) Badacsony	C) Keszthely	D) Szigliget
-----------------	--------------	--------------	--------------

28. Melyik szerelme lett Kisfaludy Sándor első felesége?

A) Gyopári Anikó	B) Szegedy Róza	C) Mária Medina	D) Julie-Caroline d'Esclapon
------------------	-----------------	-----------------	------------------------------

29. Milyen irodalmi nyelv használatát szorgalmazta Kisfaludy Sándor?

A) francia	B) latin	C) magyar	D) német
------------	----------	-----------	----------

30. Hol *nem* volt szőlőbirtokuk?

A) Sümeg	B) Somló	C) Tihany	D) Badacsony
----------	----------	-----------	--------------

31. Minek a kiadásában támogatta öccsét, Károlyt Kisfaludy Sándor?

A) Aurora című zsebkönyv	B) Európa című zsebkönyv	C) Nyugat című folyóirat	D) Házibarát című újság
--------------------------	--------------------------	--------------------------	-------------------------

32. Milyen irodalmi áramlat elindítója Kisfaludy Sándor?

A) felvilágosodás	B) nemzeti romantika	C) reformkor	D) szimbolizmus
-------------------	----------------------	--------------	-----------------

33. Kinek az irodalmi pályafutását *nem* indította útjára az általa támogatott irodalmi folyóirat?

A) Vörösmarty Mihály	B) Kölcsey Ferenc	C) Berzsenyi Dániel	D) Batsányi János
----------------------	-------------------	---------------------	-------------------

34. Ki gyűjtötte össze az Emlékház Kisfaludy-hagyatékát?

A) Kovács J. András	B) Darnay Kálmán	C) Horváth Márton	D) Lavater plébános
---------------------	------------------	-------------------	---------------------

Drámapedagógia

1. csoport: Vetélkedés a várért

Ebben a feladatban egy, a sümegi vár történetének kezdeti időszakára tekintünk vissza. Játsszátok el, mutassátok be a többieknek a leírt tartalom alapján!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább! Minden csoport kapott már egy történelmi eseményt, annak leírását és a hozzá tartozó szerepkártyákat.
- Osszátok ki a szerepeket! Nem kell feltétlenül minden csoporttagnak szerepelnie, lehetnek a „tömeg” részei vagy csak az előkészületekben segítenek. Ha nem vagytok elegenden, nem kell minden szerepet kiosztani, találjátok ki, hogy a jelenet melyik részét adjátok elő!
- Találjátok ki a bemutatótok formáját! Rövid szöveges jelenet lesz: párbeszéd vagy vita két szereplő között, esetleg a tömeghez intézett beszéd? Mozgásos jelenet lesz: eljuttatjátok a felvonulást, a harcot vagy amit éppen a jelenet megkövetel? Élőképet készítetek: beálltok egy előre megtervezett, kifejező, hatásos pózba?
- Készüljétek fel az előadásra! Írjátok meg az elhangzó rövid szövegeket, ha lesznek! Találjátok ki a mozgást, a mozdulatokat, a pózokat!
- Mutassátok be a többi csoportnak az alkotásokat! Ne áruljátok el, miről van szó, azt nekik kell kitalálniuk!

Vetélkedés a várért

A XIII. század végére meggyengülő Árpád-házi királyok hatalmát az ország tartományurainak belső háborúi fenyegették területszerzési követeléseik miatt. A „kiskirályok”-ként is ismert helyi bárók egyes országrészeket akartak birtokolni, ezért a király ellen és egymás ellen is indítottak támadásokat.

A Dunántúl legerősebb bárói a Héder nemzetséghez tartozó Kőszegi család tagjai voltak, akik az egyházi birtokokra is igényt tartottak. Mértéktelen hatalomvágyuk miatt Kőszegi Miklós elfoglalta a Veszprémi Püspökséghez tartozó Tátika várát, amelynek ura Rád nembéli Benedek püspök volt (1289–1311). A helyzetet súlyosbította az a tény, hogy Rád nembéli Benedek elődje, Kőszegi Péter (1275–1288) az egyházi tisztsége ellenére is folyamatosan támogatta családját (testvérei, Kőszegi Miklós, János és Iván) erőszakos birtokszerzési törekvéseit. Tátika várának elfoglalása után kárpótlásként III. András király engedélyezte Rád nembéli Benedek számára, hogy a mai Sümeg felett magasodó hegy tetején várat építsen.

Kőszegi Miklós nádor 1292-ben ezt a várat is megtámadta és elfoglalta – akkor a kőfallal körbevett Öregtoronyból állt. III. András 1296-ban, a Kőszegiek ellen indított hadjáratában, Madách Pál vezetésével elfoglalja először Kőszeg várát, majd 1296 őszén, szintén Madách Pál királyi seregei ostromolják Sümeg várát, de bevenni még nem tudták. Rád Benedek ekkor jogorvoslathoz fordulhatott III. András királyhoz – aki végső döntéshozóként a veszprémi püspök számára kedvező ítéletet hozott. A vár visszakerült a püspökség tulajdonába, és ettől fogva a sümegi vár és a Veszprémi Püspökség szoros kapcsolata közel 500 évig kéz a kézben járt.

Játsszátok el a sümegi vár visszavételének megkísérlését, és érveljétek III. András döntésének indokai mellett!

Helyszín: Öregtorony

Szerepek:

Kőszegi Miklós: az Öregtorony területén tartózkodik, tartja a várat, fel nem adja.

Madách Pál: a királyi sereget vezeti, kezében királyi lobogóval (Árpád-sávós vagy kettős kereszt), ostromkísérletek. Az ősz beálltával az időjárás rosszra fordul, fel kell adniuk az ostromot.

Rád nembéli Benedek püspök: Veszprémben tartózkodik, jogorvoslatért fordul a királyhoz

III. András király: meghallgatja a püspök urat, és a Veszprémi Püspökségnek ítéli a várat.

A tömegjeleneteket felvonultató hadsereget, illetve a váron belül tartózkodó személyeket szabadon alakíthatjátok. Képviseletet egy személy, de több diák is részt vehet az események hű eljátszásában.

2. csoport: A sümegi vár 1544-es török ostroma

Ebben a feladatban a sümegi vár egyik fontos ostromának szereplőivé váltok. Játsszátok, el, mutassátok be a többieknek!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább! Minden csoport kapott már egy történelmi eseményt, annak leírását és a hozzá tartozó szerepkártyákat.
- Osszátok ki a szerepeket! Nem kell feltétlenül minden csoporttagnak szerepelnie, lehetnek a „tömeg” részei vagy csak az előkészületekben segítenek. Ha nem vagytok elegenden, nem kell minden szerepet kiosztani, találjátok ki, hogy a jelenet melyik részét adjátok elő!
- Találjátok ki a bemutatótok formáját! Rövid szöveges jelenet lesz: párbeszéd vagy vita két szereplő között, esetleg a tömeghez intézett beszéd? Mozgásos jelenet lesz: eljátsszátok a felvonulást, a harcot vagy amit éppen a jelenet megkövetel? Élőképet készítenek: beálltok egy előre megtervezett, kifejező, hatásos pózba?
- Készüljete fel az előadásra! Írjátok meg az elhangzó rövid szövegeket, ha lesznek! Találjátok ki a mozgást, a mozdulatokat, a pózokat!
- Mutassátok be a többi csoportnak az alkotásotokat! Ne áruljátok el, miről van szó, azt nekik kell kitalálniuk!

A Sümegi vár 1544-es török ostroma

A magas mészkősziklára épült sümegi vár megközelíthetetlen és bevehetetlen volt a portyázó török csapatok számára is, akik többször, újra és újra megkísérelték elfoglalni a dunántúli végvárat. 1544-ben is ostrom alá vették Sümegyet, és a vár életében először, a védelmi vonalakon túljutva, elérték a kapuköz és a belső várudvar területét.

A várat Rhédey Ferenc várkapitány védte, akinek az 1550. évi országgyűlési rendelet 50 lovast és 15 gyalogost tartott szükségesnek állomásoztatni a vár védelmére. Rhédey kiváló lovas vitéz, jó kardforgató és vívó volt, aki elsőként verte vissza az előrenyomuló törököket, visszaszorítva az ellenséget a kapuköz területére. A leengedett vasrács elzárta a vár belseje felé vezető utat, míg a legbátrabb magyar vitézek a külső vár területére szorították ki a törököket. A kimerítő, heves küzdelemben Rhédey Ferenc várkapitány és öt bajtársa török fogságba esett, akiket Isztambulba hurcoltak. A hős magyarok néhány évet rabságban töltöttek, de a sümegi vár tornyain 6 év múlva is magyar zászló lobogott.

Helyszín: sümegi vár, a kapuköz és a belső udvar közti terület (időjárástól függően a helyszín alakítható)

Szerepek

Rhédey Ferenc: várkapitány, irányítja a várvédelmet, elsőként küzd meg a betolakodó törökkel, fogságba esik.

Török csapat: néhány fő, akik a védelmi vonalon átkelve, elérik a kapuköz és a belső udvar területét (ekkor még nem volt kiépítve a belső várfal, a törökök akadály nélkül tudtak volna a vár belseje felé nyomulni).

Várvédők: Rhédey Ferenc bajtársai, akik a várkapitány mellett harcolnak, védik a várat és egymás életét is, fogságba esnek.

Várszemélyzet: a várban gyorsan híre kel Rhédey Ferenc és társai fogságba ejtésének, akik egyként összefogva esküt tesznek, hogy védelmezni fogják a sümegi várat, a kitartásban egymást is biztatják, és rendületlenül bíznak hat társuk hazatérésében.

3. csoport: A Veszprémi Püspökség egyházi kincstárának átmentése a sümegi várba

Ebben a feladatban egy, a sümegi várban történt fontos esemény szereplőivé váltok. Játsszátok el, mutassátok be a többieknek!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább! Minden csoport kapott már egy történelmi eseményt, annak leírását és a hozzá tartozó szerepkártyákat.
- Osszátok ki a szerepeket! Nem kell feltétlenül minden csoporttagnak szerepelnie, lehetnek a „tömeg” részei vagy csak az előkészületekben segítenek. Ha nem vagytok elegenden, nem kell minden szerepet kiosztani, találjátok ki, hogy a jelenet melyik részét adjátok elő!
- Találjátok ki a bemutatótok formáját! Rövid szöveges jelenet lesz: párbeszéd vagy vita két szereplő között, esetleg a tömeghez intézett beszéd? Mozgásos jelenet lesz: eljátsszátok a felvonulást, a harcot vagy amit éppen a jelenet megkövetel? Élőképet készítenek: beálltok egy előre megtervezett, kifejező, hatásos pózba?
- Készüljete fel az előadásra! A leírás alapján jelöljétek ki a szereplőket és a vár egyik helyszínét, ahol a várkapitány átveszi a veszprémi püspökség vagyonának ládáit. Az utolsó jelenet a várkápolnában záruljon!
- Mutassátok be a többi csoportnak az alkotásokat! Ne áruljátok el, miről van szó, azt nekik kell kitalálniuk

A Veszprémi Püspökség egyházi kincstárának átmenekítése Sümeg várába

A török terjeszkedése, Székesfehérvár 1543. évi eleste után megnyílt az út az ország dunántúli területei felé. A Balaton déli része már a török hódoltság része volt. Elérkezett az idő a Veszprémi Püspökség gyors átmenekítéséhez a sümegi várba, amely a püspöki uradalom legerősebb és legbiztonságosabb építménye volt. Mivel adottságainak köszönhetően nehezen megközelíthető és bevehetetlen volt, ezért Kecseti Márton püspök biztonságosnak látta az egyházi vagyont is ide rejtteni.

1543. július 2-án a káptalan 50 márka súlyú arany-és ezüsttárgyakat adott át Kecseti püspöknek. Ezen kívül még 4 ládányi kincset csomagoltak össze, amelyeket két kanonok felügyelete mellett utazókocsin Sümeg várába szállították. A székesegyház épületéből gyöngyökkel kirakott miseruhákat, elefántcsont szelencét, gyűrűket és a korábban átszállított négy láda kulcsát is átvitték néhány nappal később.

A gondos értékmentést követően Kecseti Márton püspök is megérkezik díszkíséretével, hogy tájékozódjon a kincsek biztonságos elhelyezéséről. Böröndi Pál várkapitány fogadja a teljes várszemélyezettel Őexcellenciáját, aki elsőként a várkápolnába kísérteti magát, hogy hálaadó szentmisét tartson a felbecsülhetetlen egyházi vagyon sikeres átmenekítéséért.

Amikor 9 évvel később, 1552-ben Veszprém várához érkezik Ali serege, a püspöki kincseknek hűlt helyét leli.

4. csoport: Magyar válasz egy képzeletbeli török hadüzenetre

Ebben a feladatban szülőföldetek védelmében választ kell küldeni a török hadüzenetre.

Játsszátok, el, mutassátok be a többieknek!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább! Minden csoport kapott már egy történelmi eseményt, annak leírását és a hozzá tartozó szerepkártyákat.
- A ti csoportotok különlegessége, hogy kettő, egymásra felelő eseményt kaptatok. Próbáljátok meg a kettőt egyszerre, egymás mellé helyezve, egymás ellentéteiként bemutatni!
- Osszátok ki a szerepeket! Nem kell feltétlenül minden csoporttagnak szerepelnie, lehetnek a „tömeg” részei vagy csak az előkészületekben segítenek. Ha nem vagytok elegenden, nem kell minden szerepet kiosztani, találjátok ki, hogy a jelenet melyik részét adjátok elő!
- Találjátok ki a bemutatótok formáját! Rövid szöveges jelenet lesz: párbeszéd vagy vita két szereplő között, esetleg a tömeghez intézett beszéd? Mozgásos jelenet lesz: eljátsszátok a felvonulást, a harcot vagy amit éppen a jelenet megkövetel? Élőképet készítenek: beálltok egy előre megtervezett, kifejező, hatásos pózba?
- Készüljete fel az előadásra! Írjátok meg az elhangzó rövid szövegeket, ha lesznek! Találjátok ki a mozgást, a mozdulatokat, a pózokat!
- Mutassátok be a többi csoportnak az alkotásokat! Ne áruljátok el, miről van szó, azt nekik kell kitalálniuk!

Magyar válasz egy képzeletbeli török hadüzenetre

Kulcsszavak: esküszegés, szavatartás, becsület, kihívás, kitartás, fel nem adás, szülőföld, család, bajtárs, bajvívás, végvár, keresztény Magyarország.

Hadüzenet:

„Minthogy a gyaur Csóron András sümegi várkapitány arra a jegyzékre, melyet részére Szigligeten a váraljában a kikötőben átadtunk néki, s amelyben a Szultán Ófelsége a budai pasán keresztül Sümeg mezővárost adófizetésre szólítja fel és a sümegi végvárat pedig megadásra, kielégítő választ a megsabott 7 nap alatt nem adott sem a város bírója, sem a várkapitány; a Fenséges Szultán nevében a koppányi aga kénytelen maga gondoskodni az Oszmán Birodalom jogainak és érdekeinek védelméről és ebből a célból a fegyverek erejéhez fordulni. A Szultán ennél fogva jelen pillanattól kezdve a gyaur magyarokkal szemben újra hadiállapotban levőnek tekinti magát.

A hét napon belüli válasz meg nem érkezése miatt, Csóron András, ki nekünk bosszúságot okoz minduntalan, jelenjen meg személyesen vagy helyette a vár három vitéze a mezőváros három polgárfiát magának apródul hívva, álljon ki bajvívásra három igazhitű török vitéz ellen a sümegi palánkvár előtti rónaságon három fegyvernemben öt nap múlva, pénteken, az igazhitűek szentnapján, pontban délben. A bajvívásra a mezővárost pedig arra szólítom föl, hogy három akó bort hozzon ki és 25 libát süssön nekünk, 100 kenyérrel.

Különben, nem eddig szokásos módon, hanem immáron a Budai pasa bosszúját és seregét is rátok zúdítom.

Aláírás: Timur, a koppányi aga.

Segédszöveg:

Devecseri Csóron András:

1520-ban a veszprémi püspök familiárisa, 1523-tól alispán, 1524-től sümegi várnagy. 1521-ben rehabilitálta a király, minden vagyonát visszakapta. 1525 után I. Ferdinánd pártjának dunántúli vezéralakja. 1534-től 14 éven át a tihanyi apátság kormányzója. 1535-ben Zala megye főispánja és Ugod várának is ura. 1532 és 1539 között nagy fényűzéssel erős várrá építtette a devecseri udvarházat. 1537-ben Sümeg várát és uradalmát vissza kellett adnia, mert nézeteltérése támadt az új veszprémi püspökkel. A várért kapott pénzből 1548-ban megvette Somló várát. A törökellenes harcok megszervezésének egyik vezető alakja. A király biztosaként harcolt Szlavóniában. Valószínűleg az ottani harcok során esett el, bár egyes feltételezések szerint devecseri várában halt meg.

I.: Veress D. Csaba: Devecser évszázadai. Devecser, 1996. – Koppány Tibor: Devecser-Ugod-Essegvár-Döbrönte. (Társszerző.) Balatonfüred, 1961. – Tilhof Endre: Ajkai életrajzi lexikon. Ajka, 2003.

Forrás: Főszerk. Varga Béla: Veszprém megyei életrajzi lexikon. Veszprém, 1998.
<https://varosikonyvtar.papa.hu/node/6178>

5. csoport: A Sümegi Püspöki Palota építésének eldöntése és átadása

Ebben a feladatban a Sümegi Püspöki Palota építkezésének kezdeti szakaszának szereplőivé váltok. Játsszátok, el, mutassátok be a többieknek!

- A már kialakult csoportokban dolgozzatok tovább! Minden csoport kapott már egy történelmi eseményt, annak leírását és a hozzá tartozó szerepkártyákat.
- Osszátok ki a szerepeket! Nem kell feltétlenül minden csoporttagnak szerepelnie, lehetnek a „tömeg” részei vagy csak az előkészületekben segítenek. Ha nem vagytok elegenden, nem kell minden szerepet kiosztani, találjátok ki, hogy a jelenet melyik részét adjátok elő!
- Találjátok ki a bemutatótok formáját! Rövid szöveges jelenet lesz: párbeszéd vagy vita két szereplő között, esetleg a tömeghez intézett beszéd? Mozgásos jelenet lesz: eljátsszátok a felvonulást, a harcot, vagy amit éppen a jelenet megkövetel? Élőképet készítenek: beálltok egy előre megtervezett, kifejező, hatásos pózba?
- Készüljete fel az előadásra! Írjátok meg az elhangzó rövid szövegeket, ha lesznek! Találjátok ki a mozgást, a mozdulatokat, a pózokat!
- Mutassátok be a többi csoportnak az alkotásotokat! Ne áruljátok el, miről van szó, azt nekik kell kitalálniuk!

A Sümegi Püspöki Palota építésének eldöntése és átadása

A nemesi felkelések leverése és a török hódoltság utáni Magyarországon a Habsburgok hatalma megerősödött az országban. A magyar főpapság a katolikus vallású Habsburg uralkodókat támogatta a reformáció elleni küzdelemben. Az ellenreformáció hatására a magyar katolikus egyház is a hívek megnyerésére, visszaszerzésére törekedett. Ebben az időszakban alakult ki a barokk stílusirányzata, amely az egyházi és a városépítészetben is egyformán teret hódít. Számos, korábban már elpusztult és épen maradt egyházi épületet alakítanak át az új stílus jegyében.

Magyarországon is a XVIII. században tűnnek fel a barokk főúri kastélyok és paloták.

Padányi Biró Márton püspök, Sümeg városának nagy barokk építője egyházmegyéjében közel 205 templomot és kápolnát építtetett újjá. Szívének legkedvesebb települése elődjei székhelye, Sümeg volt, ahol a Habsburgok által felrobbantott várat szerette volna újjáépíteni. Kérésével Mária Terézia királynőhöz fordult, aki először nem, majd megkésve, mégis támogatásáról biztosította a püspököt. Addigra már Padányi elindította a nagy horderejű építkezést: az elődje, Széchényi György által megépített püspöki kiskastélyt, a nyári rezidenciát alakította fényűző, barokk gyöngyszemmé.

A munkához mesterembereket, iparművészeket hozatott, így fellendítette a város mindennapjait. Az építkezés teljes összege berendezéssel együtt 100 ezer forintba került. Az 1755-ben elkészült püspöki palotába helyezte át székhelyét, ahonnan az egész egyházmegyét irányította.

Helyszín: A püspöki palota főbejárata előtti terület

Szerepek:

Padányi Biró Márton püspök: engedélyt kér Mária Teréziától a Sümegi vár újjáépítésére. Az elutasítás után döntést hoz, hogy a püspökséghez tartozó korábbi nyári rezidenciát építi fel.

Mária Terézia királynő: A püspök kérését először elutasítja, majd röviddel később elküldi uralkodói pecséttel lezárt engedélyét. Az elutasító válasz okát is fogalmazzátok meg!

Futár: átadja Mária Terézia uralkodói pecséttel lezárt engedélyét, benne a jóváhagyással.

Mesteremberek, iparosok: Padányi püspöknél jelentkeznek a munkára. Bemutatják mesterségüket és meggyőzik a püspököt, hogy ők a legjobbak a szakmájukban (szabadon választható, például: építész, kőfaragó, fafaragó, szobrász, bútorkészítő, asztalos, festőművész, kovács, stb.).

Átadás előtti pillanat: Padányi Biró Márton elégedetten szemléli az elvégzett munka gyümölcsét, várva a királynő érkezését, aki mégsem látogat el Sümegre.

6. csoport: Állíts össze egy középkori reneszánsz püspöki díszvacsorát! (bónusz feladat)

Helyszín: Sümegi vár középkori konyha kiállítóterme.

A reneszánsz időszak középkori konyháján szolgáltok a sümegi várban, amely 1552-től a veszprémi püspök állandó székhelye és lakhelye. A püspökségi rezidenciává átalakított vár a reprezentációs fogadások és nagyszámú vendégség ellátása miatt bővítésre és átalakításra szorult. Ekkor építették ki a bádogos és kovácsműhelyt, a sütőhelyiséget, a konyha is bővítésen esett át. Megépült a kaszárnya a lovasok fogadására, alatta istálló a lovak elhelyezésére. Nagyobb ünnepeken akár 100 fő számára is elegendő, többfogásos lakomát kellett feltálalni a szakácsnak és segítőinek.

Az alábbi várleltár összesítője alapján állíts össze egy középkori lakomát, amelyhez felhasználhatod a megadott két receptet is, de készülhetsz saját kutatásod alapján a reneszánsz fogások valamelyikéből. Szabadon döntheted el, hogy hány fogást állítasz össze, amelyet az összefoglaló órán bemutatsz!

A várleltár összesítője mellett a Konyha kiállító tárlat bemutatott élelmiszereit, nyersanyagait (vadak, szárnyasok, gabona, zöldségek, gyümölcsök stb.) is felhasználhatod! Készíts jegyzetet a helyszínen az alapanyagokról, amelyeket beépítesz az ünnepi díszvacsora összeállításánál!

Az 1572. év november hatodika napján kelt várleltár szerint az alábbi élelmiszerek voltak elérhetőek:

A pincében:

Búzaliszt, köből 24 ½
Rozsliszt, köből 52
Búza, köből 52
Hüvelyes, köből 45
Árpa. köből 10
Zab, köből 51
Köles, köből 27
Szilva, köből 4
Bab, köből 2
Borsó, köből 2 ½
Dió, köből 8
Káposzta 4
Répa, hordóban 2
Kősó 15
Üres edény, amelyben káposztát tartanak 10
A várban tyúkok, kakasokkal 100
Ludak 3

Az istállóban (ólban)

Szamarak 11
Csacsik 2
Libák 21
Tyúkok, kakasokkal 20

Ne feledkezz meg a vár borospincéjében tartott borokról, amiket a borkilenced (nona) fejében szállítottak a püspökség pincéjébe, sem a vár fűszerkertjének gyógy- és fűszernövényeiről sem, velük ízesítsd az ételt, ahogy az alábbi receptek is arra bátorítanak. Fűszerezd

borsmentával, borsikafűvel, öntözd finom ürmösborral a sülteket s a töltött káposztát is. Ami nyersanyag hiányzik, azt kérj az udvarbírótól!

Töltött Káposzta.

A' Sós káposztát szépen aprítsd-meg, azonban nyers tehén húst szalonnával őszve kell vágni jól a' vágó késsel, szép apron, abba bors, gyömbér, só: e' meg-lévén, darabonként takargasd egész káposzta levélben, elsőbben az ormóját lemetélvén, az az, torsátskáját, rakd fazékba az aprított káposztával, főzd-meg-jól; és mikor meg-főtt, egy kevés bort borsáls helé, jobb izű lesz, add fel a' tálba: ha megborfolod, annál jobb leszzen.

Forrás: Szakátsmesterségnek könyvecskéje. 2. oldal.

Szakáts mesterségnek könyvecskéje – mellyben különféle tzifra, jó, egészséges, hasznos, tiszta és szapora étkeknek megkészítése, sütése és főzése, mintegy Élés-kamarában leirattatik, és kinek-kinek hasznára leábrázoltatik. Melly most megbővítettvén: I. Több szükséges és hasznos Étek nemeinek készítésével. II. Liktáriumok s egyéb holmik stínálásáról egy jeles Tractával. A Gazdaaszszonyoknak nagy könnyebsségekre e kis formában kibotsáttatott. Kolozsváratt, 1695. M.Tótfalusi Kis Miklós által.

Vad hús sültve.

A' Vad húst mikor akarod sütni, elsőben forrald-fel, az után spékeld-meg szalonnával, és úgy vond a' nyárira, és mikor meg-sül, a' táiban borold-meg; vagy pedig csak tedd forró vízbe, hadd vonnya-ki a' vért, bár ne forrald-fel.

Lúd sültve.

Mikor a' Lúdat egészen akarod meg-sütni, tégy fenyő magot, sáallyát, majóránnát belé, és úgy süsd-meg, hadd verje által a' szaga, és igen jó izt ad néki.

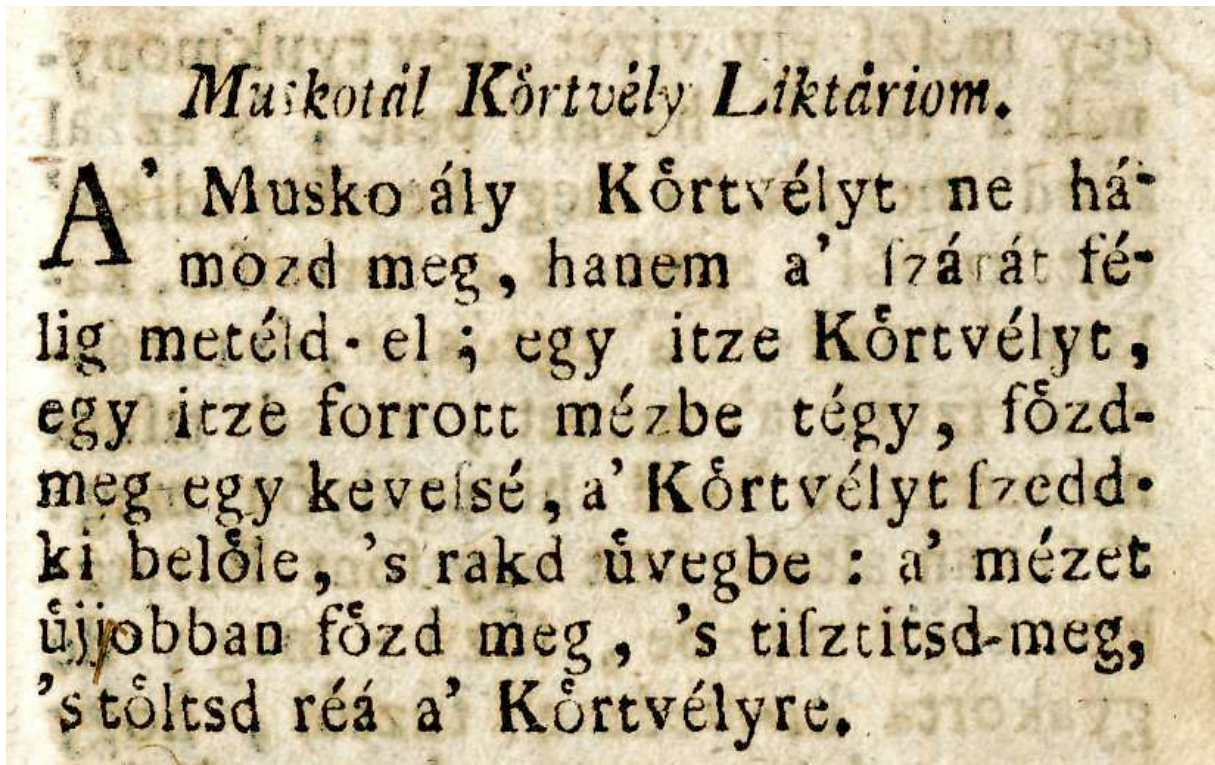
Tsukát tsuka Lével.
MInek utánna a' tsukát meg. főz-
ted sós vizben, szűrd-le a' levét,
és abba tégy egy kis etzetet, olaj,
bors, gyömbér, forrald-fel, és a' tál-
ba a' Tsukára öntsd reá, add-fel:
egyéb Halat-is főzhetisz ilyen lével.

Uo. 137.

Más egész Megyből Liktárium.
AZ egész Megynek a' szárát félig
mesd-el, egy font, vagy egy itze
Megyhez ólvalszfz egy font nád-mé-
zet, és abban főzd-meg a' Megyet;
de mikor főzöd, tsak rázogasd, és
lassan főzd; ha pedig más-féle
mézzel főzöd, egy font nád-méz he-
lyet egy itze más-féle mézet végy,
ollyat, ki már főtt vizzel, 's tiszta.

Uo. 174.

Körte liktárium, uo. 179.

Tanórai utófeldolgozás

Feladatlap

Forrásfeldolgozás (9–10. osztály, érettségi felkészítő feladatok)

1. „Ugyanaz a Pál, aki országunk különböző hadjárataiban, mind az általánosakban, mind a részlegesebben hűséges báróinkkal állandóan együtt tartott és különösen akkor, amikor parancsot adtunk kijelölt hadunknak, hogy megfékezze a hozzánk hűtlen Jánosnak, Henrik fiának gonoszságát, Kőszeg vára alatt nemcsak hogy a vár bevételénél dárdától átdöfve súlyos sebet kapott és véréből elöntetett, hanem a sümegi vár alatt is, amelyet Miklós, ugyanazon Henrik fia felségünk ellenére elfoglalt, az irántunk és a királyi korona iránt való köteles hűségért köveknék a torkára mért súlyos ütése által fuldoklott...”¹

Ki a levél szerzője? .....

A Sümegi vár melyik történelmi eseményét írja le a forrás?
.....

Melyik évszázadban történt az esemény? .....

Ki volt a Magyar Királyság uralkodója a történelmi esemény alatt?
.....

Ki a forrásban megnevezett Miklós? .....

Hogy kapcsolódik a sümegi vár életéhez? .....

Pál neve kit jelöl a szövegben? Kinek a hadseregében szolgált a történelmi esemény leírásában?
.....

2. „Mi Magyarbéli Bosnyák István és Veszprém megye választott püspöke...jelen sorainkkal emlékeztül adjuk mindazoknak, akiket illet, hogy Zala vármegyében levő Sümeg nevű városunkban lakó és letelepedett tisztelt nemes és agilis lovas, valamint gyalogos katonák részéről személyesen előadott (kérelme) nekünk és előttünk tudva vagyon – miután itt, Magyarország védőbástyája területén az előző években és időkben mindinkább növekedvén a kereszténység természetes ellenségének, a töröknek embertelensége, nem kevésbé tanusítván kegyetlen zsarnokságot a meghódoltakkal szemben, - egyébiránt a folytonos félelem miatt is – amely az életnek és a jólétnek veszedelme, s amelynél semmi sem nyomorúságosabb – saját lakóhelyüktől más magasabb és biztonságosabb helyre kényszerültek...”²

Ki adta ki a fontos okiratot? .....

Melyik időszakban keletkezhetett? .....

Milyen típusú az okirat? .....

Mit szabályoz az okirat? .....

¹ A sümegi várostrom visszavételének eseményét III. Endre 1300. évben kelt királyi levelének egy hosszú mondata, a visszafoglalás idejének említése nélkül írja le. – Dr. Hőgyész László: Sümeg évszázadai. Veszprém, 1989. 27. o.

² Uo. 78-80. o.

Kik lakják Sümeg városát? .....

3. „Domokos Ferenc sümegi commendans uramnak adatott cum longa extractore (hosszú feljegyzéssel) Bezerédinek hazánk, nemzetünk eversiójára (felforgatására) forralt practivájának (fortélyának) kinyilatkozása, mellyért küldetnek Bezerédi Simontornyára, Szegedi Ignác Csobánczban, Bottka Sümegben tartassék, és ha Újkéri Cseszneknek nem vitethetnék az ellenség miatt maradjon Sümegen és különb (külön) tömlöczben úgy, hogy ne beszélhessenek együtt: lábait vasban, kezeit bilincsben, éjjel - nappal tartassa minden kigondolható mortificatiókkal (gyötrelmekkel) illesse, nem lévén ezekhez hasonló rabunk, éjjel – nappal, kívül –belül, fegyverrek strázsáltassa, ha életét szereti commendans uram.”³

Ki Domokos Ferenc? .....

Mely neves történelmi esemény folyamán játszódik a fenti történet?

.....

Melyik országrészben játszódik a fenti történet? .....

Ki volt Bezerédj (régiesen Bezerédi) Imre?

.....

Ki adhatta ki az idézett rendelkezéseket?

.....

4. „Legszükségesebb lévén a communicatio (közlekedés) folytatására nézve a posták jó móddal költő erectiója (felállítás), kik is a nemes Vármegyék által suo modo (saját módon) felállítassanak, és minemű helyeken? azon szükséges helyeken fölállítandók honnét és mennyi fizetések adassék? a Nemes Vármegyék determinálni (meghatározni) fogvást a Dunáig való lineán (vonalon) lesznek ezek a posták úgy mint; Kúszezen, Szombathelyen, Rumban, Jánosházán, Alásomban, Pápán, Sz.-Miklóson és Ethén: ugyan Pápáru Vásárhelen és Sümögön. Az pápai tartozik két szekeret tartani, a többi egyet, jók, a pápainak leszen esztendeig való fizetése 200 forint és szénája, a többinek pedig 75 forint a Nemes Vármegyétül... Minemű három titkos posták vadnak a Duna mellett: azoknak kinyilatkozások minthogy nem szükséges: instállnak (kérük) a Nemes Vármegyék aláztatosan: azoknak légyen a Comissariatosságtól (hadbiztosságtól) fizetések.”⁴

Miről tájékoztat az alábbi katonai eligazítás?

.....

Ki tartja a katonai eligazítást?

.....

Az ország mely részére vonatkozik a rendelkezés?

.....

Minek a titokban tartására utasít a rendelkezés?

.....

Sorold fel a szövegben található településeket!

³ Az árulással vádolt kurucvezetők elfogatásának Esterházy Antal által kiadott parancsa. Uo. 107-108.o.

⁴ Esterházy Antal 1708. január 15-én tartott eligazítása a Dunántúl 10 vármegyéjének képviselői és ezredparancsnokai részére – a jelentés 27. pontja. Uo. 94.o.

.....
.....

Van olyan település a felsoroltak között, amit nem ismersz?

.....

Keresd meg és tippeld meg a vaktérképen bejelölt településeket (nem kötelező)!

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....
6. ....
7. ....
8. ....
9. ....
10. ....

Alásom
Ethe
Jánosháza
Küszeg
Pápa
Rum
Süm
Szentmiklós
Szombathely
Vásárhely